

Kovács Eszter

**Vállalati környezeti jelentések elemzése
a nemzetközi tapasztalatok tükrében**

3. szám

Budapest, 2001. szeptember

ISBN 963 503 267 6

ISSN 1587-6586

A Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem
Környezettudományi Intézetének tanulmányai

Sorozatszerkesztő:
Kerekes Sándor és
Kiss Károly

A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia
Magyarország az ezredfordulón c. stratégiai kutatásainak
keretében és a
Környezetvédelmi Minisztérium
anyagi támogatásával készült

Felelős kiadó: Kerekes Sándor igazgató
Olvasószerkesztő: Pósvai Adrienne
Műszaki szerkesztő: Mészöly László
Fedélterv: Éles Andrea
Készült az Aula Kiadó Kft. nyomdájában

Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem
Környezettudományi Intézet
Környezetgazdaságtani és technológiai tanszék
Cím: 1093 Budapest, Fővám tér 8.
Postacím: 1828 Budapest 5. Pf. 489.
Tel./fax: 217-95-88
Internet: <http://korny10.bke.hu>

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS.....	6
2. A VÁLLALATI KÖRNYEZETI JELENTÉSEK NEMZETKÖZI GYAKORLATA.....	6
2.1 TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSOK	6
2.2 AZ EMAS RENDELET KÖRNYEZETI JELENTÉSEKRE VONATKOZÓ ELEMEI	8
2.3 A NEMZETKÖZI ÚTMUTATÓKBAN JAVASOLT TÉMAKÖRÖK	10
2.4 A KÖRNYEZETI JELENTÉSEKRE VONATKOZÓ NEMZETKÖZI FELMÉRÉSEK TAPASZTALATAI	12
2.4.1 <i>A nemzetközi kutatások környezeti kommunikációs elemei.....</i>	<i>15</i>
3. A MAGYAR KÖRNYEZETI JELENTÉSEK ÉRTÉKELÉSE.....	16
3.1 A JELENTÉSEK JELENLEGI SZÍNVONALA ÉS A TOVÁBBLÉPÉS LEHETŐSÉGEI	16
3.1.1 <i>Témakörök.....</i>	<i>16</i>
3.1.2 <i>Számszerű információk.....</i>	<i>19</i>
3.1.3 <i>Pénzügyi információk.....</i>	<i>22</i>
3.2 A JELENTÉSKÉSZÍTÉS FOLYAMATÁNAK JELLEMZÉSE	23
3.2.1 <i>A jelentés célcsoportjának meghatározása.....</i>	<i>23</i>
3.2.2 <i>Az érintett csoportok bevonása a jelentéskészítés folyamatába.....</i>	<i>25</i>
3.2.3 <i>A vállalat környezeti információs/számviteli rendszere.....</i>	<i>26</i>
3.3 A CÉLCSOPORTOK INFORMÁCIÓS IGÉNYÉNEK ÖSSZEVETÉSE A VÁLLALATOK ELKÉPZELÉSEIVEL	28
3.4 A CÉLCSOPORTOK ÉRTÉKELÉSE A KÖRNYEZETI JELENTÉSEKRŐL	31
3.5 A KÖRNYEZETI JELENTÉSEKKEL KAPCSOLATOS KOMMUNIKÁCIÓ ELŐSEGÍTÉSE A SZAKMAI KERESZTAL VITÁVAL	37
3.5.1 <i>Az érintett csoportok érdeklődésének felkeltése a környezeti jelentések téma iránt.....</i>	<i>37</i>
3.5.2 <i>Az érintettek információs igényeinek kölcsönös megismerése és tisztázása.....</i>	<i>39</i>
3.5.3 <i>A bizalom kialakítása a vállalat és érintett csoportjai között.....</i>	<i>40</i>
4. ÖSSZEFOGLALÁS, AJÁNLÁSOK	42
4.1 A MAGYAR KÖRNYEZETI JELENTÉSEKRE VONATKOZÓ FELMÉRÉSEK ÖSSZEFOGLALÁSA	42
4.2 AJÁNLÁSOK.....	43
5. FELHASZNÁLT IRODALOM	46
6. MELLÉKLET	48
<i>A SZERZŐ</i>	<i>50</i>
<i>A SOROZAT</i>	<i>53</i>

1. Bevezetés *

A nyilvánosság számára készülő környezeti jelentések a vállalati környezeti menedzsment viszonylag újszerű eszközei, hiszen nemzetközi megjelenésük is csak az 1990-es évekre tehető. Magyarországon az 1990-es évek közepén adták ki az első jelentéseket, s ma már 10 fölött van a kiadó vállalatok száma. Az összeállításra és terjesztésre vonatkozóan törvényi szabályozás csak Hollandiában és Dániában létezik. Az Európai Unió szabályozásában is szerepel a jelentéskészítés az EMAS rendelethez kapcsolódóan, bár a rendszerhez való csatlakozás önkéntes. A legtöbb vállalat e szabályozások ellenére önkéntes alapon adja ki jelentését.

A jelen tanulmány célja a környezeti jelentések nemzetközi kereteinek bemutatása mellett a magyar helyzet felvázolása, különös tekintettel a jelentésekkel kapcsolatos kommunikáció fontosságára és lehetőségeire. A nemzetközi szabályozás és a nemzetközi útmutatók ajánlásainak rövid összefoglalása után a 2000. év közepéig jelentést kiadó vállalatok és három érintett csoportjuk (környezetvédelmi felügyelőségek, önkormányzatok és környezetvédő nem kormányzati szervezetek) körében végzett kérdőíves felmérés és a részvételükkel megrendezett szakmai nap eredményeit ismertetjük.

Az elemzés ajánlásokkal zárul, amelyben egyrészt felvázoljuk a nyilvános környezeti jelentések készítése mellett és az ellen szóló érveket, másrészt elemezzük a Környezetvédelmi Minisztérium lehetséges szerepét a környezeti jelentések szabályozásában és ösztönzésében.

2. A vállalati környezeti jelentések nemzetközi gyakorlata

A környezeti jelentések nemzetközi gyakorlatának bemutatásánál először a létező legfontosabb nemzeti szintű törvényi szabályozásokat tekintjük át, kiegészítve az EMAS rendelet jelentésekre vonatkozó részeivel. Ezt követően a nemzetközi útmutatók ajánlásait fogaljuk össze, majd a nemzetközi felmérések alapján vizsgáljuk a jelentések tartalmát és kommunikációját.

2.1 Törvényi szabályozások

A törvényi szabályozásoknál a dán és a holland szabályozást, valamint a magyar törvényjavaslatot vesszük alapul.

Magyarországon 1999-ben az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottsága a környezetvédelmi törvény módosítását kezdeményezte és Országgyűlési határozati javaslatot terjesztett elő a „Gazdálkodó szervezetek környezetvédelmi tevékenységéről szóló környezeti jelentés tartalmáról”. A határozat ugyan nem került elfogadásra, ennek ellenére tartalmát érdemes áttekinteni.

A következő táblázat a három szabályozást hasonlítja össze több szempont alapján.

* E tanulmány A környezeti jelentések szerepe a vállalatok környezeti és társadalmi felelősségének előmozdításában című doktori munkám empirikus részére épül. Köszönöm dr. Kerekes Sándornak, a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Környezetgazdaságtani és Technológiai Tanszék vezetőjének, valamint dr. Kindler Józsefnek a tanulmányaim során nyújtott irányítást. Köszönöm továbbá tanszéki kollégáim, doktorandus társaim és barátaim segítségét a környezeti jelentésekről szóló szakmai nap megrendezésében, valamint a meghívott vállalatok, hatóságok, környezetvédelmi szervezetek és önkormányzatok aktív részvételét.

2.1. táblázat. A környezeti jelentések létező nemzeti szintű szabályozásának összehasonlítása

Szemponatok	Dán, 1995	Holland, 1997	Magyar előterjesztés, 1999
Milyen vállalati körnek kell környezeti jelentést készíteni?	a függelékben megadott tevékenységet folytató vállalatoknak	a végrehajtási rendeletben megadott vállalati körnek	<ul style="list-style-type: none"> • környezeti hatásvizsgálat kötelezetteknek • veszélyes hulladék engedéllyel rendelkezőknek
Milyen gyakorisággal?	évente	évente	évente
Előírás-e a jelentés tanúsítása?	a hatóság ellenőrzi a tartalmat	külső független szakértő szervezet tanúsít	külső független szakértő szervezet tanúsít
Van-e párhuzamosan hatósági információszolgáltatási kötelezettség?	egy jelentést kell készíteni, de magyarázatokkal kell ellátni a nem hozzáértő olvasónak	külön jelentés a hatóságnak, de ugyanebben a jogszabályban adja meg előírt tartalmát	e jogszabálytól függetlenül van
Terjesztési előírások	nem szabályozza	kérésre bárki hozzáférhet ingyen vagy a nyomdai költségen	<ul style="list-style-type: none"> • nyilvánosság számára hozzáférhetővé tenni • környezetvédelmi felügyelőségeknek megküldeni • érintett települési önkormányzatoknak megküldeni
Előírás a tartalmi elemekre	van	van	van
Előírás a számszerű információkra	<ul style="list-style-type: none"> • energia-, víz- és nyersanyag-felhasználás, • szennyezőanyag-kibocsátás (levegő, víz, talaj, hulladék) 	előírás a közzététel, de nem részletezi	<ul style="list-style-type: none"> • inputok • kibocsátások • hulladékok melléktermékek • csomagolás • szállítás • termékek • talajszennyezés • ...

A három szabályozás megegyezik abban, hogy a vállalatok egy meghatározott körének évente kell a széles nyilvánosság számára megjelentetnie a vállalat működésével kapcsolatos környezeti információkat, de az adatok hitelességének ellenőrzésére és a jelentés terjesztésére vonatkozóan már többféle formával találkozunk. Érdeemes megnézni azt is, hogy a tartalomra milyen előírások vonatkoznak (lásd 2.2. táblázat).

2.2. táblázat. A környezeti jelentések tartalmára vonatkozó előírások összehasonlítása

Dán szabályozás	Holland szabályozás	Magyar tervezet
<ul style="list-style-type: none"> vállalat neve illetékes környezetvédelmi hatóság ipari szektor és a fő tevékenység fontosabb másodlagos tevékenységek a legfontosabb környezetvédelmi engedélyek a vállalat engedélyének időpontja, ahol releváns a legfontosabb erőforrások és környezeti paraméterek megadása 	<ul style="list-style-type: none"> a vállalat, a tevékenységek és a folyamatok leírása a vállalati működés környezeti hatásai, releváns környezeti adatokkal az eddig meghozott technikai, szervezeti és adminisztratív környezetvédelmi intézkedések leírása az előző jelentésben foglaltakhoz képest bekövetkezett változások bemutatása a következő jelentéskészítési periódusban várható fejlesztések és változások 	<ul style="list-style-type: none"> vállalati profil a jelentés felépítése környezeti hatások/adatok kommunikációs és visszajelzési mechanizmus környezeti vezetés finanszírozás kapcsolat az érdekcsoportokkal tanúsítás

A táblázat alapján megállapítható, hogy a dán szabályozás a legszűkebb, és a vállalati működésre vonatkozó környezetvédelmi előírásokra koncentrál. A holland szabályozás pozitív eleme, hogy a célokra és intézkedésekre is nagy hangsúlyt helyez mind a már elért eredmények értékelésénél, mind a jövőbeli tervek és fejlesztési irányok kijelölésénél. A magyar határozati javaslat írja elő a legtöbb információ közlését, kiterve – a másik két szabályozásban nem szereplő – finanszírozás és a kommunikáció kérdéskörére is.

2.2 Az EMAS rendelet környezeti jelentésekre vonatkozó elemei

Az EMAS (Eco Management and Audit Scheme) az Európai Unió környezetirányítási rendszerről és auditról szóló 1836/93. számú rendelete, amely jelenleg módosítás alatt áll¹. Az EMAS egy önkéntes rendszer, amelyhez a vállalatok csatlakozhatnak, s ezzel vállalják, hogy a környezetközpontú irányítási rendszerüket a rendeletben megfogalmazott előírások szerint építik ki és tanúsítják. A rendelet alapján a kapcsolódó vállalatnak a nyilvánosság számára *környezeti nyilatkozatot* kell készítenie és hitelesíttetnie külső, erre jogosult szervezettel. A környezeti nyilatkozat tehát egy kötött tartalmú környezeti jelentés. A következő táblázat a környezeti nyilatkozat elemeit mutatja be a jelenleg hatályban levő rendelet, illetve a tervezett módosítás szerint.

2.3. táblázat. Az EMAS rendelet és módosításának környezeti nyilatkozatra vonatkozó elemei

Az eddig hatályban lévő EMAS rendelet	Az EMAS rendelet tervezett módosítása
a) a telephelyen folyó vállalati tevékenységek leírása b) a tevékenységek legfontosabb	a) a szervezet bemutatása, összefoglalás a tevékenységről, termékekről, szolgáltatásokról és esetleges anyavállalati

¹ A módosítás a kézirat lezárása után jelent meg.

Az eddig hatályban lévő EMAS rendelet	Az EMAS rendelet tervezett módosítása
<p>környezetvédelmi hatásainak leírása</p> <p>c) összefoglaló adatok közzététele a szennyező anyagok kibocsátásáról, a hulladéktermelésről, a nyersanyag-, energia- és vízfogyasztásról, a zajról és egyéb releváns környezeti hatásról</p> <p>d) a környezetvédelmi teljesítmény egyéb tényezőinek összefoglalása</p> <p>e) a vállalat környezetvédelmi politikájának, programjának és a menedzsment rendszer telephelyi megvalósításának bemutatása</p> <p>f) a következő jelentés kiadási határidejének megadása</p> <p>g) az akkreditált környezetvédelmi tanúsító neve</p>	<p>kapcsolatokról</p> <p>b) a környezeti politika és a környezeti menedzsment rendszer rövid leírása</p> <p>c) a tevékenységek legjelentősebb környezetvédelmi hatásainak leírása és magyarázata a környezeti tényezőkhez kapcsolva</p> <p>d) a legfontosabb környezeti célok és tervezett intézkedések leírása</p> <p>e) a szervezet tervezett céljaihoz képest elért környezetvédelmi teljesítményének bemutatása a rendelkezésre álló adatok segítségével</p> <p>f) A környezeti teljesítmény egyéb tényezői, beleértve a jelentős környezeti hatásokkal kapcsolatos jogszabályi előírások teljesítését</p> <p>g) a környezeti hitelesítő neve és akkreditációs száma, valamint a hitelesítés dátuma</p>

Az EMAS rendelet tervezett módosítása több eltérést is tartalmaz a jelenleg hatályban lévő renDELETEH képest. Eddig telephelyekre vonatkozóan kellett nyilatkozatot összeállítani, a tervezet már szervezeti szintről beszél. Pozitív változásnak tekinthető, hogy a módosításban megjelenik a termékek és szolgáltatások leírása és a jogszabályi előírások teljesítésének bemutatása. Új elem továbbá a környezetvédelmi célok bemutatása, valamint a környezetvédelmi teljesítmény korábbi célokkal való összevetése. A tervezet szerint háromévente kell környezeti nyilatkozatot kiadni, eddig nem volt kötelező határidő.

Az EMAS tervezett módosítása bevezeti a *környezeti tényezők* fogalmát, mely tényezők átgondolása és elemzése a környezeti hatások feltérképezését segíti (lásd 2.4. táblázat).

2.4. táblázat. Az EMAS rendelet módosításában szereplő környezeti tényezők

Közvetlen (ellenőrizhető) környezeti tényezők	Közvetett (részben vagy nem ellenőrizhető) környezeti tényezők
<p>a) kibocsátás a levegőbe;</p> <p>b) kibocsátás a vízbe;</p> <p>c) szilárd és egyéb hulladékok, különösen a veszélyes hulladékok keletkezése, elkerülése, újrahasznosítása, újrahasználata, szállítása és ártalmatlanítása</p> <p>d) talaj használata és szennyezése</p> <p>e) természeti erőforrások és nyersanyagok használata</p> <p>f) helyi problémák (zaj, rezgés, szag, látvány, stb.)</p> <p>g) közlekedési kérdések (termékek és szolgáltatások, alkalmazottak)</p> <p>h) balesetek, haváriák és lehetséges vészhelyzetek nyomán felmerülő környezeti balesetek és a hatások kockázatai</p>	<p>a) a termékekkel kapcsolatos kérdések (tervezés, csomagolás, szállítás, felhasználás, a hulladék újrahasznosítása, ártalmatlanítás)</p> <p>b) tőkeberuházások, hitelnyújtás és biztosítási szolgáltatások</p> <p>c) új piacok</p> <p>d) a szolgáltatások kiválasztása és összetétele</p> <p>e) adminisztratív és tervezési döntések</p> <p>f) a termékkínálat összetétele</p> <p>g) a szerződéses vállalkozók, az alvállalkozók és beszállítók környezetvédelmi teljesítménye és gyakorlata</p>

A közvetlen és közvetett környezeti tényezőket a rendelet az alapján különbözteti meg, hogy a vállalat mennyire tudja alakulásukat befolyásolni. A közvetlen tényezők között található a termeléssel és a szállítással összefüggő környezeti hatások, míg a közvetett tényezők között szerepelnek a termékéletrajzi vállalaton kívüli folyamatai. Ez utóbbi szempont bevezetésével a rendelet bővíti a figyelembe veendő hatások körét többek között a szállítók és szerződéses vállalkozók környezeti teljesítményével is.

A vállalatnak a tényezők mérlegelése után ki kell választania a jelentős környezeti tényezőket, s e folyamatban az érdekelt felek véleményét is figyelembe kell vennie. A rendelet előírja *környezeti teljesítmény mutatók* alkalmazását is, amelyek kialakításánál a következő kritériumoknak kell megfelelni:

- pontos értékelést adjanak a szervezet teljesítményéről;
- legyenek érthetőek és egyértelműek;
- tegyék lehetővé az évről évre történő összehasonlítást a szervezet környezeti teljesítménye fejlődésének értékelése érdekében;
- tegyék lehetővé a megfelelő ágazati, nemzeti vagy regionális szintű összehasonlítást;
- amennyiben lehetséges, tegyék lehetővé a jogszabályi követelményekkel történő összehasonlítást.

A szervezeteknek ugyan háromévente kell környezeti nyilatkozatot készíteniük, de előírás az adatok éves frissítése és hitelesítése.

2.3 A nemzetközi útmutatókban javasolt témakörök

A törvényi szabályozás és az EMAS rendelet megjelenése ugyan egyre szabályozottabb mederbe tereli a környezeti jelentések készítését, ennek ellenére Európában leginkább az önkéntes összeállítás a jellemző. Érdemes tehát megnézni, milyen nemzetközi útmutatók segítik a vállalatokat a jelentéseik kialakításában. A következőkben öt nemzetközi útmutató alapján azt vizsgáljuk, milyen tartalmi elemek és számszerű információk megjelenítése ajánlott a vállalatok számára.

2.5. táblázat. A nemzetközi útmutatók által ajánlott témakörök

Tartalmi elemek	Útmutatók	UNEP 1996	CERES 1997	INEM 1998	CEFIC 1999	GRI 2000
Előszó				✓	✓	✓
Környezeti politika		✓	✓	✓	✓	✓
A vállalati tevékenységek bemutatása		✓	✓	✓	✓	✓
A környezeti irányítás és szervezet		✓	✓	✓	✓	✓
A vállalat környezeti teljesítménye		✓	✓	✓	✓	✓
Környezeti pénzügyek		✓	✓	✓	✓	✓
Jogszabályi megfelelés		✓	✓	✓		
Eddig meghozott intézkedések			✓			
Jövőbeli célok és intézkedések			✓	✓	✓	✓
Kommunikáció az érintett csoportokkal		✓	✓	✓	✓	✓
Fenntartható fejlődéssel kapcsolatos álláspont		✓	✓		✓	✓

Jelmagyarázat: ✓: megjelenik; üres négyzet: nem jelenik meg az útmutatóban, sötétítés: mindegyik útmutatóban elvárt témakör

A táblázat alapján azt mondhatjuk, hogy az útmutatók többsége ajánlja – az eddig meghozott intézkedések kivételével – mindegyik, a táblázatban megadott tartalmi elem tárgyalását. A részletezettség és a kiemelés azonban eltérő, különösen a környezeti hatások, a pénzügyek és a fenntartható fejlődés témakörében.

Minőségi változást hoz a jelentések készítésében a GRI (Global Reporting Initiative) 2000. évben kiadott útmutatója², amely a környezeti kérdéseket nem önállóan, hanem a gazdasági és társadalmi kérdésekkel együtt integráltan kezeli. Néhány nemzetközi nagyvállalat már teszteli az útmutatót, az első eredmények 2001. év második felében várhatóak.

A számszerű információk terén az input-output adatokat és a hatásláncok további elemeit, illetve a környezeti irányításra vonatkozó mutatószámokat vizsgáljuk (lásd 2.6. táblázat).

2.6. táblázat. A nemzetközi útmutatók által ajánlott számszerű információk

Útmutatók Számszerű információk	UNEP 1996	CERES 1997	INEM 1998	CEFIC 1999	GRI 2000
input adatok (anyag, víz, energia)	✓	✓	✓	✓	✓
output adatok (kibocsátások, hulladék)	✓	✓	✓	✓	✓
termékek környezeti hatásaira vonatkozó mutatók		✓			✓
infrastruktúra mutatók ³					✓
szállítási mutatószámok ⁴			✓		✓
környezeti állapot mutatószámai (víz, talaj, levegő, flóra, fauna, egészségügyi hatások)	✓				✓
vállalati egészség és biztonság mutatószámai	✓	✓	✓	✓	✓
környezeti vezetés teljesítményét mérő mutatószámok (programok bevezetése, jogszabályok betartása, társadalmi kapcsolatok)	✓	✓		✓	✓

Jelmagyarázat: ✓: megjelenik; üres négyzet: nem jelenik meg az útmutatóban
sötétítés: mindegyik útmutatóban elvárt témakör

A táblázat azt mutatja, hogy a GRI útmutatója az egyetlen, amely a felsorolt területek mindegyikének számszerűsítésére ösztönöz. Az input-output adatokat valamennyi útmutató kiemeli, s a vállalati egészség és biztonság mutatószámainak közzétételében is egyetértés mutatkozik. A környezeti vezetésnél/irányításnál általában a jogszabályi megfelelést emelik ki. Az infrastruktúra és a szállítási mutatószámokat csak ritkán ajánlják, s a környezeti állapotra utaló mutatók képzését sem várják el alapadatokat, információk hiányában (legfeljebb a vízszennyező anyagok koncentrációját jelzik). Ez utóbbi hiányosság a mérési problémákból és a hatások szétválasztásának nehézségéből adódik.

A pénzügyi mutatók megjelenítésére ugyan mind az öt vizsgált útmutató utal, a részletes megjelenítésére azonban csak a UNEP 1996, illetve az INEM 1998 útmutatójában találunk ötleteket (lásd 2.7. táblázat).

² Global Reporting Initiative: Sustainability Reporting Guidelines (2000)

³ Az infrastruktúra mutatók a gépek és a rendelkezésre álló tér kihasználását vizsgálják környezetvédelmi szempontból.

⁴ A szállítási mutatószámok az alapanyagok és termékek szállítását, valamint az alkalmazottak utazásait mérik.

2.7. táblázat. A nemzetközi útmutatók által ajánlott pénzügyi információk

Útmutató	Ajánlott pénzügyi kategóriák
UNEP 1996	<ul style="list-style-type: none"> • környezeti költségek • megtakarítások • környezeti beruházások megtérülése, megtérülési ideje • kármentesítési költségek • kutatási költségek • környezeti adók és díjak • környezetvédelemmel kapcsolatos bevételek • externális költségek számítása • környezeti károk elhárításának költségei (nettó jelenértéke)
INEM 1998	<ul style="list-style-type: none"> • környezetvédelmi költségek • költség-haszon elemzés • megtakarítások • hatás a keresletre

A felsorolás is mutatja, hogy még nem alakult ki a környezeti pénzügyi mutatók egységes rendszere, és a számviteli rendszerrel való összhang megteremtése is várat magára. Kísérletek már történnek az egyik oldalon a költségek, beruházások számszerűsítésére, a másik oldalon a bevételek, megtakarítások megragadására. A környezeti költségek képzésénél azonban nehézséget jelent, hogy több esetben – pl. technológiaváltásnál – nehéz szétválasztani a környezetvédelmi és a nem környezetvédelmi költségreszt.

2.4 A környezeti jelentésekre vonatkozó nemzetközi felmérések tapasztalatai

Az önállóan megjelentetett környezetvédelmi jelentésekkel kapcsolatban a téma újdonságára való tekintettel jelenleg kevés empirikus kutatás áll rendelkezésre.

A 2.8 táblázat a környezeti jelentések tartalmára vonatkozó felméréseket és azok eredményeit foglalja össze.

2.8. táblázat. A környezeti jelentések tartalmával kapcsolatos nemzetközi kutatások eredményei

Szerzők/ a kutatás földrajzi kiterjedése	A minta nagysága, jelentések száma	Következtetések
UNEP, 1994 nemzetközi	40	a legtöbb vállalat éves jelentésében tesz közzé környezeti információt vagy csak egyszer adott ki külön környezeti jelentést, sok a kvalitatív tartalmú jelentés, de már megjelenik a kvantitatív információt tartalmazó is
UNEP, 1996 nemzetközi	40	legtöbb jelentéskészítő kvantitatív információkat is közzé tesz, a jelentések minősége javult, a menedzsment rendszerek és politikák általában jól kidolgozottak, a pénzügyek és a fenntarthatóság témakörei a legkevésbé kidolgozottak, A Body Shop az egyedüli, amely társadalmi, környezeti és gazdasági kérdéseket is tárgyal

Szerzők/ a kutatás földrajzi kiterjedése	A minta nagysága, jelentések száma	Következtetések
UNEP, 1997 nemzetközi	100	az Európai Unió vezet az érdekcsoportok bevonásában, a tanúsítás megindult, a szektorok közötti összehasonlíthatóságban a gyógyszeripar vezet, életciklus-elemzés, üzleti tervezés terén a Danish Steel Works, Enso, Neste, Novo Nordisk, SAS és Sun Company teljesít a legjobban, kis elmozdulás az input/outputról a hatások megjelenítése felé, érdekcsoportok bevonása: Body Shop, BP, Monsanto, Novo Nordisk, fenntarthatósági témák: EB Eddy Group, Body Shop
Lober et. al, 1996 USA	108	nőtt a jelentéskészítők száma, a jelentésekben 79% kvalitatív információ, nő a dialógus az olvasó és a jelentéskészítő között, az internet mint kommunikációs csatorna felhasználása nő, nő a közzétett kvantitatív információk mennyisége
Ince, 1997 Egyesült Királyság	36	környezetszennyező vállalatok kevesebb jó hírt közölnek, Iparáganként eltér a jó információ közzététel, az érintett csoport fontossága a vállalat számára meghatározza, hogy a jelentésben közölnek-e velük kapcsolatos információt
KPMG, 1997 nemzetközi	220	nő a jelentéskészítők száma, a vegyipari, olaj- és gázipari vállalatok és közmű vállalatok adnak ki a legnagyobb százalékban jelentést, USA és Kanada a legnagyobb jelentéskészítők, a jelentések minősége javul, kvantitatív információ már megjelenik, de nem standardizált és nem relatív mutatószámok
Marsanich, 1998 EU	62	a legtöbb EMAS jelentés abszolút indikátorokat használ, magas a környezeti teljesítmény indikátorok alkalmazása is, alacsony a menedzsment és a lehetséges hatást mutató indikátorok alkalmazása
KPMG, 1999 nemzetközi	267	nőtt a jelentéskészítők száma (1996: 17%, 1998:24%), vegyipar, papír-, közmű, olaj- és gáz, gyógyszeripar vállalatai adnak ki a legnagyobb számban környezeti önálló környezeti jelentést, Németországban, és Svédországban adnak ki a legnagyobb százalékban környezeti jelentést, nőtt a kvantitatív információk aránya, valamint a célok tervek megjelölése is

A felmérések a következő trendekre hívják fel a figyelmet:

- nő a jelentéskészítő vállalatok száma,
- egyre több kvantitatív információt tesznek közzé (megjelenik az életciklus-elemzés, a hatások számszerűsítése),
- megjelennek a fenntarthatósággal kapcsolatos témák,
- a minőség is javul.

A fentiek alapján a vállalatok egyre nagyobb hajlandóságot mutatnak a környezeti jelentések kiadására és tartalmi továbbfejlesztésére.

A következőkben a rendelkezésre álló felmérések részletesebb összehasonlító elemzése alapján azt vizsgáljuk, milyen témakörök, tartalmi elemek figyelhetők meg a jelenlegi külföldi jelentéseknél, ezen belül milyen számszerűsített információkat tartalmaznak a környezeti hatásokra és a pénzügyi információkra vonatkozóan.

A *témakörök* vizsgálatának alapja a KPMG 1997-es és 1999-es nemzetközi felmérése és Lober et. al. 1997-es amerikai felmérése (lásd 2.9. táblázat). Az előző fejezetben bemutatott témakörlistát felhasználva vizsgáljuk a jelenlegi jelentések színvonalát.

2.9. táblázat. Az egyes témakörök bemutatása a jelenlegi környezeti jelentésekben (nemzetközi kutatások eredményei)

A témakörök	A témakörök a vizsgált jelentések hány %-ában jelennek meg?		
	KPMG felmérés 1997	KPMG felmérés 1999	amerikai felmérés (Lober et al.) 1997
A tevékenységek bemutatása	n.a.	n.a.	n.a.
A környezeti politika	80%	84%	85,8%
Környezeti menedzsment, KIR	64%	56%	33% (csak környezeti szervezet)
A vállalat, telephely környezeti hatásai (inputok és outputok): számszerűsített	60-64%	67-75%	legalább 51%
A jogszabályoknak való megfelelés	30%	53%	17,4% (folyamatban levő jogi eljárások)
A környezetvédelmi célok és tervezett intézkedések	80%	76%	40,5% (csak számszerűsített)
Kapcsolattartás az érintett csoportokkal	7% (helyi közösség)	32% (helyi közösség)	n.a.

A felmérések azt mutatják, hogy a minimálisan elvárt témakörök közül az érintett csoportokkal való kapcsolattartást még kevés helyen jelzik, bár a KPMG felmérésekben csak a helyi közösséget érintő kérdéseket vizsgálták. Így ennek a témának a megjelenéséről nem tudunk általános képet festeni. A többi témakört a felmért vállalatok többsége tárgyalta. A tevékenység bemutatásáról nem adnak információt a felsorolt nemzetközi felmérések.

A fenti táblázat is alátámasztja, hogy a környezeti hatásokat már sok vállalat számszerűsíti. A következőkben a minimális elvárásaként meghatározott input- és output elemeket vizsgáljuk részletesebben.

2.10. táblázat. A környezeti jelentésekben közzétett számszerűsített hatások (nemzetközi kutatások eredményei)

A környezeti hatások	A hatások a vizsgált jelentések hány %-ában jelennek meg?		
	KPMG felmérés 1997	KPMG felmérés 1999	Lober és társai. felmérése 1997
Inputok			
anyagok	n.a.	n.a.	n.a.
víz	n.a.	n.a.	6%
energia	45% (35% ⁵) (megtakarítás)	61% (megtakarítás)	24%
Outputok			
levegőszennyező anyagok kibocsátása	64%	75%	19-23% (CO ₂ és ózontbontó anyagok)
vízszennyező anyagok kibocsátása	54%	67%	n.a.
hulladéktermelés	53%	74%	n.a.

⁵ A zárójelben közölt érték a KPMG 1999-es felméréséből származik, ahol az 1997-es és 1999-es felmérés eredményeit egyaránt közlik. Véleményem szerint az 1999-es felmérésben szereplő 35% félreszámolás eredménye, ugyanis az 1997-es felmérés összefoglalójában 220 megvizsgált vállalatból 99 vállalatnál jelezték az energiahatékonyság megjelenítését (KPMG 1997, 10. old.), ez pedig 45%.

A 2.10. táblázatból látható, hogy a **felhasznált inputok ma még kisebb százalékban szerepelnek a jelentésekben, mint a kibocsátásokra és a hulladékokra vonatkozó információk**. Az anyag- és vízfogyasztásra ugyan nem áll rendelkezésre nemzetközi adat, az idézett amerikai felmérés alapján azonban valószínűsíthető, hogy amennyiben információ meg is jelenik, arányában sokkal kisebb, mint az energiafelhasználási adatok. A kibocsátásoknál viszonylag magas százalékot képvisel a légszennyező anyagok emissziója, s a jelentések felénél már vízszennyezésre és hulladéktermelésre vonatkozó adatokat is közölnek.

Egy 1998-as olasz felmérés (Marsanich, 1998) azt vizsgálta, hogy az *EMAS környezeti nyilatkozatokban* milyen indikátorokat használtak az ISO 14031 szabványtervezettel összevetve. Ez a megközelítés lehetővé teszi, hogy a mutatószámok a kvantitatív információk szélesebb körét fogják át, mint a minimális elvárásaként szereplő input-output adatok. Az EMAS előírásban szerepel, hogy a környezetvédelmi hatásokról számszerűsített információkat kell közzétenni; ezért nem meglepő, hogy a vizsgálatba bevont összes nyilatkozat tartalmaz környezeti teljesítmény mutatószámot. **Magas mind az input, mind az output indikátorok aránya** (átlagban 90% fölött), s csak a nyersanyagok felhasználása szerepel kisebb százalékban (60%). A legtöbb jelentés közöl abszolút adatokat, s 55%-ban megjelennek a relatív indikátorok is (termelés egységére, alkalmazottak számára vagy munkaórákra vonatkoztatva). Környezeti menedzsment indikátorokat a nyilatkozatok 29%-a tartalmaz, leginkább a környezetvédelmi költségeket és a bejelentett panaszok számát. **A hatvankét környezeti nyilatkozat egyikében sem tesznek közzé környezeti állapotot jellemző mutatót**, s csak négy jelentésben szerepel valószínűsíthető hatást értékelő indikátor.

A *pénzügyi információk* tekintetében a KPMG 1997-es és 1999-es felmérései szerint még kevés vállalat (35%: 1997, 45%:1999) számol be a környezetvédelmi költségekről. Az olasz kutatás alapján a vizsgált környezeti nyilatkozatok 43%-ban jelentetnek meg környezetvédelmi költségadatokat. A költségek struktúrájára vonatkozóan csak az olasz felmérés utal arra, hogy a környezetvédelmi költségek között a beruházások és a működési költségek egyaránt szerepelnek. Egyik felmérés sem vizsgálja azonban, hogy a vállalatok vajon közzétesznek-e bevételekre, megtakarításokra vonatkozó adatokat.

2.4.1 A nemzetközi kutatások környezeti kommunikációs elemei

A jelentések tartalmi elemei mellett fontos kérdés az érintett csoportok jelentéssel kapcsolatos információs igénye is, illetve a jelentés felhasználása az érintett csoportokkal történő kommunikációban. A következő táblázat az eddigi ilyen irányú nemzetközi felméréseket foglalja össze.

2.11. táblázat. A környezeti jelentések kommunikációjával kapcsolatos nemzetközi felmérések

A felmérést végző szervezet	Milyen csoportokat kérdeztek meg?	Következtetés
GEMI, 1996	környezetvédő csoport, intézményi befektetők, hatóságok, média, vállalati szakemberek	a környezetvédelmi jelentéseket csak a hatósági jelentések előzik meg, a környezeti jelentések hitelessége még alacsony, a független szakértői értékelés nem sokat tesz hozzá a hitelességhez, a jó és a rossz információk egyensúlya a legfontosabb jellemző a külső érintettek számára

A felmérést végző szervezet	Milyen csoportokat kérdeztek meg?	Következtetés
UNEP, 1996	alkalmazottak, helyi közösségek, környezetvédő csoportok, hatóságok, média, vevők, szállítók, pénzügyi közösség, iparági szövetségek, tudományos élet, oktatás	az alkalmazottak, egyetemek a legérdeklődőbbek, legkevésbé érdeklődők: befektetők, részvényesek és a helyi közösségek
DGXI, 1998 (EMAS nyilatkozatok)	fogyasztók, helyi közösség, önkormányzat, alkalmazottak, hatóság, széles nyilvánosság, szállítók, más vállalatok, versenytársak, média/sajtó, kutatók, tanúsító cégek, tanácsadó cégek	míg a vállalatok a fogyasztókat, a helyi közösségeket, önkormányzatot, alkalmazottakat, hatóságot, széles nyilvánosságot és a szállítókat célozták meg a jelentésekben, addig a fogyasztók, más vállalatok, kutatók, tanácsadó cégek érdeklődtek leginkább az EMAS nyilatkozatok iránt

Az empirikus kutatások eredményei alapján a kommunikáció erősítése fontosnak látszik, mert

- kevés társadalmi csoport érdeklődik a jelentések iránt,
- más a vállalatok által megnevezett célcsoport, mint akik érdeklődnek a jelentések iránt,
- a hitelesség nem a tanúsításon múlik.

3. A magyar környezeti jelentések értékelése

A magyar környezeti jelentések értékelésénél több módszert alkalmazunk. A jelentések tartalmi elemzése során azt vizsgáljuk, hogy a magyar jelentést kiadó vállalatok hol tartanak a nemzetközi gyakorlathoz képest a témakörök megjelenítésében és a számszerű információk közzétételében. A vállalati körben végzett kérdőíves megkérdezés eredményei a jelentéskészítés folyamatára vonatkozóan adnak információt. Az érintett csoportok (környezetvédelmi felügyelőségek, önkormányzatok, környezetvédő szervezetek) körében végzett felmérés és a szakmai fórum eredményei alapján árnyaltabb képet kaphatunk a megkérdezett csoportok információs igényei és a vállalatok által fontosnak tartott információk közötti eltérésekről. Az érintett csoportok nyolc környezeti jelentést értékelték szóban és írásban, melynek eredményeit szintén közzétesszük. A fejezet zárásaként a szakmai nap tapasztalataira építve a jelentésekkel kapcsolatos kommunikáció eredményeit foglaljuk össze.

3.1 A jelentések jelenlegi színvonala és a továbblépés lehetőségei

A jelentések jelenlegi színvonalát a témakörök és a mutatószámok megjelenítésével vizsgáljuk. Megnézzük a nemzetközi útmutatók alapján a minimális elvárásokat és figyelembe vesszük a fejlődési irányokat is.

3.1.1 Témakörök

A 3.1. táblázat a legfontosabbnak tartott témakörök megjelenését vizsgálja az eddig kiadott hazai környezeti jelentésekben, ahol a tartalmi elemeket 1-3-as skálán (nem jelenik meg, megjelenik, részletes ismertetés) értékeltük.

3.1. táblázat. Néhány fontos témakör megjelenése a hazai jelentésekben

Vállalatok	Vállalat-ismertető	Környezeti politika	Környezeti menedzsment, KIR	Környezeti hatások	Hatósági előírások betartása	Környezetvédelmi célok, tervezett intézkedések	Kapcsolat az érintett csoportokkal
Borsodchem '98*	✓	✓✓	✓	✓✓	✓		✓
Budapesti Erőmű '98*	✓✓	✓✓	✓	✓✓		✓✓	✓
Budapesti Erőmű Rt. '99	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓	✓✓
Chinoin '98*	✓	✓✓		✓✓	✓		✓
Dreher Sörgyárak '98*	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓	✓✓
Dunapack '99	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓	✓	✓✓
MOL '96	✓✓	✓✓	✓	✓✓	✓		✓✓
MOL '97	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓	✓✓
MOL '98*	✓	✓✓	✓✓	✓			✓✓
Nabi '98	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓		
Opel H. '96*	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓	✓✓	✓
Opel '97-'98-as kiegészítés*	✓✓			✓✓	✓✓		
Temic '97*	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	
TVK '97	✓✓	✓✓	✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓
TVK '98*	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓		✓✓	

A vállalatok neve után álló szám azt az évet mutatja, amelyre a jelentés vonatkozik

*-gal jelölt jelentéseket kapták kézhez a szakmai nap résztvevői

üres kocka: az adott téma nem jelenik meg, ✓ - az adott téma megjelenik, ✓✓ – kiemelt, részletes bemutatás, sötétítés: a legújabb jelentések

A táblázat alapján megállapítható, hogy a vállalatok a nemzetközi útmutatók szerint legfontosabbnak tartott témakörök közül a környezeti politikát és a környezeti hatások részt általában részletesen tárgyalják, elmaradás csak a következő évekre kitűzött célok és a külső kapcsolattartás bemutatásánál tapasztalható. Ez utóbbi hiányos ismertetése annak is köszönhető, hogy az EMAS nyilatkozat előírt tartalmában ez az elem nem szerepel.

A *vállalat bemutatása* mindenhol megjelenik. A telephelyi jelentések közül az Opel ('96), a vállalati szintű jelentések közül a Dunapack ismertetése a legrészletesebb, mely magában foglalja a földrajzi elhelyezést, a történeti áttekintést, a termékek ismertetését, valamint a termelési folyamat lépéseinek bemutatását. Színfoltot jelent az általános ismertetés részben a Dunapack ábrája, amely a vállalat szerepét mutatja be a csomagolásihulladék-körforgalomban. A *környezeti politika* fontosságát minden vállalat hangsúlyozza, s legtöbb esetben a teljes környezeti politikát közlik. Kiemelik a jogszabályok betartását, a környezeti terhelés folyamatos figyelését, értékelését és javítását, valamint a termék környezeti szempontú fejlesztését. Több vállalat mutat elkötelezettséget a gazdaságilag elérhető legmagasabb szintű technológia, vagyis a BAT/BATNEEC alkalmazására. A Budapesti Erőmű ('99), a MOL ('98) és a TVK ('98) utalnak arra, hogy a vállalatnak van múltból visszamaradt szennyezése. Érthető tehát, hogy ezek elhárítását és a további károk megelőzését is előrevetítik. Minden vállalat kiemeli az alkalmazottak környezeti témákról történő tájékoztatását, továbbképzését, tudatosságának növelését. Üdvözlendő, hogy megjelenik a környezeti politika megismertetése az üzleti partnerekkel, szállítókkal, alvállalkozókkal, illetve a kapcsolatfelvétel a társadalmi szervezetekkel és a széles nyilvánossággal.

Mivel a legtöbb vállalatnál bevezetésre került a környezetközpontú irányítási rendszer (KIR), vagy kiépítése folyamatban van, ezért a *környezeti menedzsment rész* a Chinoin kivételével az

összes új jelentésben helyet kap. A Budapesti Erőmű első jelentésében ('98) még nem szerepelt a környezeti menedzsment tárgyalása, a másodikban már részletes bemutatásra törekedtek. A Chinoinnál valószínűleg azért hiányzik ez a fejezet, mert még csak tervezik a környezetközpontú irányítási rendszer bevezetését.

Kiemelendő, hogy a KIR-t, a nemzetközi szabványokat és azok jelentőségét külön magyarázattal látják el. A MOL ('97, '98), az Opel ('96) és a Temic még szervezeti ábrát is közöl, melyben bemutatják, hogy a környezetvédelmi felelős, osztály vagy bizottság – felelősségi körei alapján – hogyan épül be a vállalati szervezet egészébe. A Temic az irányítást segítő dokumentumok, eljárások rendszerét is ismerteti. A Dreher Sörgyárak külön részletezi a bevezetés korábbi lépéseit, és megadja, hogy az egyes szintű vezetőknek milyen környezetvédelemmel kapcsolatos feladataik vannak.

A *hatások* között minden esetben szerepel a termelési folyamatok emisszióinak és hulladékaik bemutatása. Az erőforrások felhasználásával a MOL ('96, '97, '98) kivételével minden vállalat foglalkozik. A Budapesti Erőmű ('98, '99) és a Dunapack összefoglaló táblázatot is közöl, ahol feltüntetik a telephelyek fontos input és output adatait. Meg kell jegyezni, hogy a termékek hatásaira nem tér ki egyetlen vállalat sem. Pozitív példa viszont, hogy az Opel ('96) – folyamatábrával illusztrálva – a hatások értékelésének lépéseit is nyomon követi. A hatások azonban ma még csak az input és output adatokat jelentik, a hatásláncok végiggondolására nincs példa.

A *hatósági előírások betartását* a vállalatok fontosnak tartják, a TVK ('97, '98) az EU normákhoz és nemzetközi célkitűzésekhez való alkalmazkodást is hangsúlyozza.

*Célok*at és *tervezett intézkedéseket* több vállalat ismertet. Az Opel ('96) és a Dunapack számszerűsített célokat is meghatároz, a Temic nagyrészt szervezeti kérdésekre, a Dreher és a TVK ('97, '98) intézkedésekre koncentrál.

Az *érintett csoportokkal történő kapcsolattartás* fontosságára minden vállalat utal, legalább a környezeti politikájában, a konkrét tevékenységek bemutatása azonban még több vállalatnál hiányzik. Az e területen elért eredményekről a MOL ('96, '97, '98) számol be a legrészletesebben, körüljárva a lakossággal, hatóságokkal, jogszabályalkotókkal és a sajtóval kiépített kapcsolatokat.

A fontosabb témakörök mellett érdemes azt is megnézni, hogy a magyar jelentések tárgyalják-e a nemzetközi szinten legelőbbremutatóbbnak számító témákat.

3.2. táblázat. A legkiemelkedőbb nemzetközi jelentésekben megjelenő témák előfordulása a magyar jelentésekben

A legkiválóbb nemzetközi jelentések témái	Megjelenésük a magyar jelentésekben
HATÁSOK:	
• hatásláncok végiggondolása	• nem jelenik meg
• vállalat környezetében élő lakosság egészségügyi kockázatai	• nem jelenik meg
• flórát, faunát érintő hatások	• nem jelenik meg
• regionális és globális hatások figyelembevétele	• Budapesti Erőmű ('98, 99): globális felmelegedés, CO ₂ -kibocsátás • MOL ('98): illékony szerves vegyületek (ózonkárosító anyag) kibocsátásának csökkentése • TVK ('98): ózonkárosító anyagok használatának megszüntetése
TERMÉK:	
• termék életciklusának végigkövetése	• környezeti politika része: Dunapack, Opel ('96), Nabi • Dunapack: a hulladékpapír feldolgozás, • MOL ('98): fáradt olaj visszagyűjtés

A legkiválóbb nemzetközi jelentések témái	Megjelenésük a magyar jelentésekben
• termék környezeti hatásai	• utalás: TVK ('98), MOL ('96, '97, '98), Dunapack
• termék csomagolása	• nem jelenik meg
• szállítás	• utalás TVK('98)-ban:vasúti szállítás arányának növelése
• termékgondnokság	• utalás a környezeti politikában: TVK, MOL, Borsodchem
FENNTARTHATÓSÁG:	
• fenntarthatósági témák megjelenítése	• környezeti politikában: Dreher, Dunapack, • MOL ('98): megújuló erőforrások alkalmazása
• a vállalkozás jellegének átgondolása	• nem jelenik meg
• helyi erőforrások felhasználása	• nem jelenik meg
• helyi közösségek támogatása	• nem jelenik meg
• utalás a gazdasági, társadalmi és környezeti témák együttes kezelésére	• nem jelenik meg, csak egyes elemei

A fenti táblázat szerint a **hatásláncok végigkövetése a jelentésekben nem jellemző, s ebből következően az állapotindikátorok képzése sem**. Ennek okaira majd a vállalati információs rendszer elemzésénél térünk vissza. A vállalatok leginkább a helyi hatásokra, ott is inkább a kibocsátásokra koncentrálnak, a *globális hatásokra* csak a Budapesti Erőmű a szén-dioxid kibocsátás kapcsán, illetve a MOL ('98) és a TVK ('98) az ózonlyuk problémához hozzájáruló vegyületek alkalmazásának, illetve kibocsátásának csökkentésével utal. Értékelendő, hogy a Budapesti Erőmű bemutatja a nemzetközi folyamatokat is. A *termékek életciklus szemlélete* két vállalatnál már a környezeti politika szintjén megjelenik, a gyakorlatban a Dunapack hulladékpapír-feldolgozása és a MOL ('98) fáradtolaj-visszagyűjtése jelent előrelépést. A *termékgondnokság*, vagyis a beszállítókkal és vevőkkel kiépített együttműködés szintén helyet kap három vállalat környezeti politikájában, a megvalósításról azonban a jelentések még nem számolnak be. A *fenntarthatóság* a környezeti politika szintjén több vállalatnál megtalálható, konkrét példát azonban csak a MOL ('98) hoz, a megújuló erőforrások kutatásával kapcsolatosan. A fenntarthatósági jelentés, amely a gazdasági/pénzügyi, társadalmi és környezeti kérdéseket egyszerre tárgyalja, még nem jellemző. A vállalatok egy része azonban a fő pénzügyi adatait már közzéteszi a környezeti jelentésben is, és utal biztonsági, egészségügyi kérdésekre, valamint jellemzi a környezetvédelemhez köthető társadalmi kapcsolatait. E témák azonban kiegészíthetők más társadalmi és gazdasági kérdésekkel, valamint a tevékenység jellegének átgondolásával; ezekkel a magyar jelentések még adósak maradnak.

3.1.2 Számszerű információk

A számszerű információknál a nemzetközi irodalom alapján minimális elvárásnak az input és output adatok megjelenítése számít. A 3.3. táblázat azt mutatja, hogy ezek közül melyeket alkalmaznak a magyar vállalatok:

3.3. táblázat. Input-output indikátorok a magyar jelentésekben

Vállalatok	Inputok			Outputok		
	anyagok	víz	energia	légszenny- nyező anyagok	vízszenny- nyező anyagok	hulladék- termelés
Borsodchem '98		✓	✓	✓	✓	✓
Budapesti Erőmű '98	✓		✓	✓		✓
Budapesti Erőmű '99	✓		✓	✓		✓

Vállalatok	Inputok			Outputok		
	anyagok	víz	energia	légszennyező anyagok	vízszennyező anyagok	hulladéktermelés
Chinoi '98	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dreher Sörgyarak '98	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dunapack '99	✓	✓	✓	✓	✓	✓
MOL '96				✓	✓	✓
MOL '97				✓	✓	✓
MOL '98				✓	✓	✓
Nabi '98	✓	✓	✓		✓	✓
Opel H. '96	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Opel '97-'98-as kiegészítés	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Temic '97	✓	✓	✓	✓	✓	✓
TVK '97		✓	✓	✓	✓	✓
TVK '98	✓	✓	✓	✓	✓	

Satírozás: a vizsgálatba bevont jelentések közül a legújabbak (A vizsgálat óta újabb jelentések is napvilágot láttak, mint pl. Audi 1999, MOL 1999, MVM 1999. Ezeket a jelentéseket most nem elemezzük.)

A táblázat alapján megállapítható, hogy a jelentések legnagyobb része teljesen megfelel a minimális elvárásnak. A Budapesti Erőműnél az adatok hiányát az is magyarázza, hogy a vállalat nem tartja a hatást lényegesnek. A MOL esetében valószínűleg az adatok vállalati szintű aggregálása okozott problémát.

Ezt szem előtt tartva az optimális mutatószámlista kialakítása során az ISO 14031-es szabvány szerint megadott mutatókat is alapul vesszük az elemzéshez, mely a kiváló gyakorlat szintjét adhatja meg. A teljesség kedvéért itt is szerepeltetjük az input és output mutatószámokat is, de már összesítve (lásd 3.4. táblázat).

3.4. táblázat. Az ISO 14031 által ajánlott mutatószámok megjelenése a magyar jelentésekben

A mutatószámok főbb csoportjai	Mely vállalatoknál szerepel?	Példák
A környezeti teljesítmény indikátorai		
Input indikátorok	Borsodchem, Budapesti Erőmű ('98, '99), Chinoi, Dreher, Dunapack, Nabi, Opel ('96-'98), Temic, TVK ('97, '98)	éves és fajlagos víz-, földgáz-, gőz- és villamosenergia-felhasználás, vásárolt ivóvíz-felhasználási célok szerinti megoszlása, adalék- és segédanyag-felhasználás, tisztítószerek használata
Output indikátorok	Borsodchem, Budapesti Erőmű ('98, '99), Chinoi, Dreher, Dunapack, Nabi, Opel ('96-'98), Temic, TVK ('97, '98), MOL ('96-'98)	levegőszennyezés (CO, CO ₂ , SO ₂ , NO _x), vízszennyezés (KOI, só, lebegőanyag, szulfát, nehézfémek), zajkibocsátás, hulladéktermelés, veszélyes hulladékok mennyisége, értékesített hulladék, visszaforgatott hulladék, veszteségek
Infrastruktúra indikátorok	Chinoi	a Chinoi területének százalékos megoszlása: beépített, zöld terület, térburkolat
Szállítás indikátorok	-	
A környezeti menedzsment indikátorai		
Rendszer indikátorok	Borsodchem, Budapesti Erőmű ('99), Chinoi, Dreher, Dunapack, MOL, Nabi, Opel ('96), Temic, TVK ('97, '98)	ISO 14001-es tanúsítással rendelkező telephelyek száma, lakossági panaszok száma, bírságok, környezetvédelmi költségek és beruházások
Funkcionális területek	Borsodchem, MOL ('96-'98),	munkabalesetek száma, kiesett munkaórák

A mutatószámok főbb csoportjai	Mely vállalatoknál szerepel?	Példák
indikátorai	TVK ('97, '98)	száma, környezetvédelmi oktatásban részt vett személyek száma
A környezeti állapot indikátorai		
Víz, talaj, levegő, flóra, fauna	Budapesti Erőmű ('99), Mol (96-'98)	talajszennyezések nagysága

A környezeti teljesítmény mutatószámai közül az inputindikátorok a MOL ('96, '97, '98) kivételével mindenhol megjelennek. Leginkább a víz- és az energiafelhasználásra adnak meg adatokat, valamint az anyagfelhasználás bemutatására is már több vállalat vállalkozik. **Az outputindikátorok minden vállalatnál szerepelnek; külön kiemelendő, hogy mind az abszolút értékű, mind a fajlagos mutatókat használják.** A légszennyező anyagok, a szennyvízkibocsátás és a hulladéktermelés közzététele általában jellemző, termékekre vonatkozó információt azonban csak a MOL jelentet meg. Az infrastruktúra indikátorokra például egyedül a Chinoi hoz a zöldfelületre vonatkozó számszerű információval, a szállítási indikátorok pedig még teljesen hiányoznak. Ez az eredmény azonban nem meglepő, mert nemzetközi szinten is újdonságnak számít a tér környezeti szempontú kihasználtságát, a gépek környezetbarát voltát, valamint az áruszállítás és az alkalmazottak utazásainak környezeti hatásait számszerűsítő indikátorok képzése.

A környezeti menedzsment mutatószámai közül bemutatásra kerülnek a KIR bevezetésével kapcsolatos információk, illetve a környezetvédelmi költségek; bár ez utóbbi különböző csoportosításban és mélységben. A jogi ügyekre és panaszokra a Budapesti Erőmű ('99) tér ki részletesen. A funkcionális területek indikátorai kategóriában az alkalmazottak képzésére egyedül a Dreher-nél találunk adatokat. Az egészség és biztonsági mutatók több helyen megjelennek, a külső kommunikáció viszont még sehol nem számszerűsített.

A környezetvédelmi állapot mutatószámaira is találunk már példákat, de csak a talajszennyezések számszerűsítésekor. A levegő, a vizek minőségi állapotára, illetve az élővilágra gyakorolt hatások bemutatása még nem jelenik meg egyetlen vállalatnál sem. A soron következő elemzések kitérnek majd arra, vajon ennek technikai akadályai vannak-e, vagy a vállalatok nem akarják ezeket közzétenni.

A nemzetközi tendenciák és egységesítési törekvések alapján azt mondhatjuk, hogy a mutatószámok számbavétele során nem csak az a lényeges szempont, mely kategóriákban jelennek meg, hanem az is, milyen formában (pl. biztosítják-e a több évre vonatkozó, illetve más vállalatokkal történő összehasonlítást, megmutatkozik-e kialakításuknál, hogy a vállalati prioritások között hol foglalnak helyet). A szempontok összefoglalásánál felhasználtuk az ISO 14031-es szabvány kategóriáit is (lásd 3.5. táblázat).

3.5. táblázat. A mutatószámok megjelenési formái a magyar jelentésekben

Kategória	Előfordulás
Abszolút	Mindegyik jelentésben
Relatív	Mindegyik jelentésben
Aggregált	Borsodchem, Budapesti Erőmű ('98, '99), Chinoi, Dunapack, MOL ('96-'98), Nabi
Súlyozott	-
Több évre vonatkozó összehasonlítás	Temec kivételével mindegyik jelentésben
Viszonyítás a magyar határértékhez	Borsodchem, Budapesti Erőmű ('99), Chinoi, Dunapack, Nabi, Opel ('96-'98), Temec
Viszonyítás az EU határértékekhez	MOL ('97)
Viszonyítás az iparági átlaghoz	-
Összehasonlítás a tervekkel, célokkal	-

A 3.5. táblázat is mutatja, hogy a magyar jelentéskészítő vállalatok a mutatók képzésének több fajtáját ismerik, de nem mindegyiket. Nem adják meg a mutatók fontosságát, és nem hasonlítják teljesítményüket ipari átlaghoz. (Az ipari átlag valószínűleg nehezen képezhető, ha egyáltalán létezik.) A vállalatok egyelőre nem vizsgálják azt sem, mit sikerült megvalósítani az előző években kitűzött célokból. A jelentéskészítés újszerűsége miatt ez az eredmény nem meglepő, hiszen sok vállalat még a célok kitűzéséről sem számol be, illetve csak az intézkedéseket nevezi meg, számszerűsített célok meghatározása nélkül.

3.1.3 Pénzügyi információk

Amint az útmutatókról szóló részben is láttuk, a pénzügyi információk közzétételét a nemzetközi útmutatók nem adják meg minimális elvárásként. Ebben a pontban csak azt vizsgáljuk, hogy a magyar vállalatok ennek ellenére megjelentetnek-e pénzügyi információkat, és ha igen, milyen formában. Néhány pénzügyi mutatószám kategória előfordulását nézzük meg a magyar jelentésekben (lásd 3.6. táblázat).

3.6. táblázat. A költségkategóriák előfordulása a magyar jelentésekben

Költségkategóriák	Előfordulás
A környezetvédelmi szabályozásból adódó kötelezettségek	MOL('98), Dunapack, Dreher, Nabi
Fizetett kártérítés, kompenzáció	-
Felhalmozódott szennyezés tisztítási költségei	MOL ('98), TVK ('97, '98)
Környezetvédelmi beruházások	Borsodchem, MOL ('96-98), Dunapack , Nabi, TVK ('97, '98)
Környezetvédelmi működési költségek	Borsodchem, MOL ('98), Chinoín, Dunapack, Nabi, TVK ('97)
A környezetvédelmi kockázatok kezelésére fordított összeg	MOL ('96-'98)
Környezetvédelmi kutatás és fejlesztés költségei	MOL ('97)
Környezetvédelmi célú támogatások	MOL ('96-'98)
Megtakarítások	-
Környezetvédelmi bevételek	-
Megtérülések	-

A 3.6. táblázat is mutatja, hogy a környezetvédelmi szabályozásból adódó kötelezettségeket, a környezetvédelmi beruházásokat és a környezetvédelmi működési költségeket (vagy azok egyes tételeit) több vállalat is megjeleníti. A környezetvédelmi szabályozásból adódó kötelezettségek között a környezetvédelmi bírság szerepel a leggyakrabban, termékdíjra vonatkozó adatokat azonban még nem közölnek. A környezetvédelmi működési költségek között a hulladék- és szennyvízkezelési költségeket említik a leggyakrabban. A hátramaradt szennyezések több vállalatnak problémát okoznak, ennek ellenére csak a MOL ('96-'98) és a TVK ('97) számszerűsíti azokat. A MOL ('96-'98) megadja a környezetvédelmi céltartalék összegét is, amely a jövőbeli szennyezések elkerülésére fordítható. Környezeti felelősségbiztosítást, mely szintén a környezetvédelmi kockázatok kezelésére hivatott, egy vállalat sem említ meg. A korábbi években a MOL-nál szerepelt a kutatás és fejlesztésre szánt összeg, a '98-as jelentésben azonban már nem találunk utalást erre a tételre. **A környezetvédelmi intézkedésekből adódó megtakarítások, a környezeti bevételek és a megtérülések még nem szerepelnek a jelentésekben. A környezetvédelmi teljesítmény és a pénzügyi mutatók kapcsolatának kimutatására sincs még példa.**

3.2 A jelentéskészítés folyamatának jellemzése

A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy a vállalatok meghatározzák-e a jelentés célcsoportjait, felmérik-e a célcsoportok információs igényeit, s kialakították-e azt az információ/számviteli rendszert, amely a felmerült igények kielégítését szolgálhatja. A használhatóság próbája a kommunikáció, ezért azt is körüljárjuk, megindult-e már párbeszéd a vállalatok és érintettjeik között a környezeti jelentések kapcsán. Az elemzésekhez a jelentést készítő vállalatok körében végzett felmérés eredményeit és a kerekasztal megbeszélésen tapasztaltakat is felhasználjuk⁶.

3.2.1 A jelentés célcsoportjának meghatározása

Azt a kérdéskört, hogy meghatározzák-e a vállalatok a jelentések célcsoportját, háromféle módon térképezzük fel. Először megnézzük, hogy a jelentésekben megadják-e az érintettek azon körét, akiknek a jelentést szánják. Ezt követően a vállalatoknak kiküldött kérdőív alapján megvizsgáljuk, kiknek szánták a jelentést, és milyen csoportoknak küldték azokat ki. A kapott eredmények kiegészítéseképpen azt is összefoglaljuk, hogy a szakmai napon hogyan és milyen mélységben került megvitatásra ez a kérdés, illetve milyen eredménnyel. A 3.7. táblázat az mutatja meg, mely jelentésekben nevezik meg a célcsoportokat.

3.7. táblázat. A célcsoportok megadása a jelentésekben

Vállalatok	Milyen célcsoportot ad meg a jelentésben?	Hol jeleníti meg?
Budapesti Erőmű '98, '99	partnerek, munkatársak, olvasók (nagyközönség)	előszó
Dunapack '99	partnerek és a közvélemény	előszó
Nabi '98	részvényesek, vevők és a termékek használói, alkalmazottak, alvállalkozók, beszállítók, telephelyi szomszédok, felügyeleti szervezetek	a jelentés célja
Opel H. '96	érdeklődő partnerek és olvasók (nagyközönség)	előszó
TVK '97	partnerek, befektetők, közvélemény	levél az elnöktől
TVK '98	részvényesek, partnerek, a társaság tevékenysége iránt érdeklődő szervezetek, állampolgárok	elnöki levél

A táblázat alapján azt mondhatjuk, hogy a jelentéskészítő vállalatoknak közel a fele már a jelentésben is megadja a célcsoportot. Ezek ugyan nem minden esetben tekinthetők jól körülhatárolt csoportnak (pl. partnerek, közvélemény), arra azonban utalnak, hogy a vállalatok a jelentéseket nem csak szakmai közönségnek és nem kizárólag a tulajdosoknak szánják. A fenti képet árnyalja az a felmérés, amelyet a jelentéskészítő vállalatok körében végeztünk.

A vállalatoknak kiküldött kérdőívben két kérdés vonatkozott a célcsoportokra, melyekre az adott válaszokat a következő táblázatban összegezzük.

⁶ A kérdőíves felmérésben és a kerekasztal megbeszélésen részt vevő szervezetek nevét a melléklet tartalmazza.

3.8. táblázat. Az érintett csoportok fontossága a vállalatok bevallása szerint ⁷

Csoportok jellemzői	Kiknek készül a jelentés? ⁸	Kiknek juttatták el? ⁹
Fontos	tulajdonosok, helyi önkormányzat, hatóságok *	tulajdonosok, önkormányzat, hatóságok, szakmai szervezetek, érdeklődők
Közepesen fontos	vevők , pénzügyi befektetők, alkalmazottak	pénzügyi befektetők, egyetemek
Szóródik / említésre kerül	széles nyilvánosság, <i>a vállalat közelében lakók, zöld csoportok, szállítók</i>	konkurens cégek, dolgozók , sajtó, parlamenti bizottságok, piaci partnerek, vevők , szállítók, minisztériumok

* a hatóságok nem szerepeltek a „kiknek készül a jelentés” kérdésben, ennek ellenére ott is többen jelezték fontosságukat.

A jelen megkérdezéskor tapasztaltak is megerősítik a korábbi vállalati felmérések eredményeit (Pataki-Tóth, 1999; Kerekes et al., 2000), miszerint **nem a társadalmi csoportok dominálnak a célcsoportok között**; hiszen **a legfontosabbnak a tulajdonosokat, a helyi önkormányzatot és a hatóságot emelték ki** a vállalatok képviselői.

A *széles nyilvánosság* vállalatok általi megítélése erősen szóródott, amit megerősít, hogy az érdeklődők, a vevők és a sajtó mind a kevésbé fontos kategóriába kerültek az alapján, hogy kiknek küldték ki a jelentést. Ez azt jelenti, hogy a vállalatok nem törekedtek széles körű népszerűsítésre, célzottabb volt a jelentéskészítés. Erre utal az is, hogy néhány jelentés csak 30-50 példányban készült el. A széles nyilvánosság számára az internet is megfelelő csatorna lenne, de ezzel a megoldással még kevés vállalat él¹⁰.

A *vállalat közelében lakók*, a *zöld szervezetek* és a *szállítók* kevésbé fontosak, ugyanis szóródott a válasz a tekintetben, hogy nekik készül-e a jelentés, s a kész jelentéssel sem kereste meg egyik vállalat sem őket (a Dunapackot kivéve, amely a szállítóknak eljuttatta a jelentést).

A kerekasztal beszélgetésen is vita tárgyát képezte, hogy kik a vállalat célcsoportjai. A következőkben az egyes csoportokban felmerült kérdéseket és problémákat foglaljuk össze.

Vállalati csoport

A vita alapján kiderült, hogy nem minden vállalat határozta meg előre a jelentés célcsoportját, s amelyek igen, azok is egymástól eltérően. Ez arra enged következtetni, hogy a vállalatok különféle céllal adják ki a jelentést, ami tartalmi eltéréseket is maga után vonhat.

⁷ Mindkét kérdésnél a kapott válaszok gyakoriságát felhasználva a potenciális célcsoportokat három csoportba soroltuk: fontos, közepesen fontos, említésre kerül/szóródik.

⁸ A vállalatoknak fontosság szerint kellett rangsorolni a megadott érintett csoportokat: legfontosabb 1, és így tovább. Abban az esetben, ha két csoport egyformán fontos volt, ugyanazt a számot kellett adni. Abban az esetben, ha a csoport egyáltalán nem volt fontos, üresen kellett hagyni a kockát.

A táblázatban

- a fontos kategóriába azok a csoportok kerültek, ahol az 1-2-3-as fontosságnál tönörültek a válaszok,
- a közepesen fontos kategóriába kerültek azok a csoportok, ahol a válaszok többsége még 5-ös alatt szerepelt,
- az említésre került kategóriába soroltuk azokat a csoportokat, ahol a válasz szóródott vagy az 5-nél magasabb érték volt túlsúlyban.

⁹ Felsorolást kértünk. A táblázat kitöltéséhez itt szintén a gyakoriságok alapján osztottuk három csoportba az érintetteket: a fontos kategóriába 4 fölötti gyakorisággal szerepöltek, a közepesen fontos kategóriába a 2-3-4. előfordulásúakat, az említésre került kategóriába pedig a többit soroltuk.

¹⁰ Az internetes megjelenítés a MOL és a Borsodchem esetében már megvalósult, a Nabi tervezi, a többi vállalat még nem jelezte ebbéli hajlandóságát.

A vállalatok fontosnak ítélték a hatóságot, az önkormányzatokat és a fogyasztókat, vita alakult ki azonban a lakosok, a tulajdonosok és az üzleti partnerek tekintetében. A tulajdonosokkal kapcsolatban az az ellenvetés merült fel, hogy ők amúgy is figyelemmel kísérik a vállalat környezetvédelmi tevékenységét, tehát nem tekinthetők elsődleges célcsoportnak. Az üzleti partnerek fontosságát nem kérdőjelezték meg, de jelezték, hogy nem csak nekik szól a jelentés.

A célcsoportok közül érdemes kiemelni a közelben élő lakosokat, mert a vállalati működés közvetlen érintettjei lehetnek. A vita arra világított rá, hogy fontosságuk megítélése különböző (pl. egyes vállalatok lakónegyedről távol helyezkednek el, ott a lakosság nem számít célcsoportnak). A beszélgetésből az is kiderült, hogy a lakosság – lakott terület közelsége esetén is – csak látszólag a legfontosabb érintett csoport, ugyanis a vállalat a lakosokat nem keresi fel és a lakosok sem érdeklődnek (pl. A Chinoin nyílt napon akarta bemutatni a jelentését. A lakosok viszont nem jelentek meg a nyílt napon, tehát a jelentés mégsem jutott el hozzájuk). Mindezek alapján megállapítható, hogy hiányzik a közvetítő csatorna a vállalat és a lakosok között. A jelenlévő érintett csoportok közül az önkormányzat és a civil szervezetek is elvállalhatnák ezt a szerepet, az önkormányzatok azonban féltik semlegességüket, a civil szervezetek pedig nem érzik ezt feladatuknak.

Érdekes, hogy a civil szervezeteket annak ellenére nem említették a célcsoportok között, hogy ott voltak a kerekasztal vitán.

Felügyelőségi csoport

A felügyelőségi csoportban a célcsoporttal kapcsolatban felmerülő vita arról folyt, mi lehet a környezetvédelmi felügyelőség viszonya a jelentésekhez (elkészítéséhez, megítéléséhez).

A felügyelőségek számára nem volt egyértelmű, hogy célcsoportnak számítanak-e és milyen mértékben. A beszélgetésből kiderült, bizonyos esetekben a felügyelőség is használja a jelentéseket információszerezés céljából, vagyis akár célcsoport is lehetne. Abban azonban egyetértettek, hogy a jelentés elsősorban nem a hatóságnak készül, és számukra sem ez a legfőbb információszerezési csatorna.

A jelentéskészítés folyamatában való közreműködésüket is többféleképpen látták. Megjelent az a vélemény, hogy a felügyelőség partnerként segíthetné a vállalatokat a jelentés összeállításában, de ezt mások nem tartották helyesnek, mondván a jelentés önkéntes kezdeményezés. Abban egyetértés mutatkozott, hogy a hatóság esetleg informális úton értesítheti a vállalatokat az esetleges hibákról, illetve ha „hamukázós” a jelentés.

Civil szervezetek

A civil szervezetek fontosnak tartották a célcsoport megnevezését, mert szerintük itt dől el, milyen céllal adja ki azt a vállalat, és PR anyagnak szánja vagy a valóságos helyzetet kívánja bemutatni.

3.2.2 Az érintett csoportok bevonása a jelentéskészítés folyamatába

A jelentéskészítő vállalatoknak kiküldött kérdőív négy kérdése állt kapcsolatban az igények megismerésével. A kapott válaszokat gyakoriságuk alapján összegeztük a következő táblázatban.

3.9. táblázat. Az érintett csoportok bevonása a jelentéskészítés folyamatába

Jellemző gyakorlat
• van kommunikációs stratégia
• nem mérik fel az igényeket
• nem számottevő a visszajelzés
• általában nem használhatóak a visszajelzések

Egyedül a MOL jelezte, hogy általánosan felméri az információs igényeket, a Dunapack pedig a vevők esetében utalt erre. Az igények figyelembevétele az első jelentések visszajelzései alapján is megtörténhet, ezért ebből még nem vonható le következtetés.

A további két kérdésre adott válaszokból azonban kiderül, hogy **a kétirányú kapcsolat a jelentéskészítő vállalatok többségénél még nem működik.**

A felmérés egy másik kérdésére adott válaszok azt mutatták, hogy **a vállalatok többsége nem az érintettek nyomására állította össze a jelentést, hanem külföldi példák kapcsán kaptak rá kedvet, vagy a környezetirányítási rendszer bevezetésével járt együtt a jelentések kiadása.** Ez megmagyarázza a célcsoporttal kapcsolatos problémák egy részét, illetve a kommunikációs gondokat. Valószínűleg nem is jelentkezett igény az érintett csoportok részéről, tehát a vállalatnak kell azt „feléleszteni”.

3.2.3 A vállalat környezeti információs/számviteli rendszere

A vállalati kérdőív több pontja vonatkozott a számviteli/információs rendszer meglétére. A kérdések egy része azt vizsgálta, milyen hatásokat számszerűsítene a vállalatnál, illetve milyen pénzügyi mutatószámokat képeznek, másik része azt kutatta, járatosak-e a környezetvédelmi vezetők a mutatószámok képzésének különböző módozataiban.

A környezeti teljesítmény mutatószámai

A vállalatoknak kiküldött kérdőív egyik kérdése arra vonatkozott, hogy a vállalatnál mely területeken történik a környezeti hatások számszerűsítése.¹¹ A következő táblázatban azt jelenítjük meg, mi a jellemző gyakorlat egy-egy hatás tekintetében.

3.10. táblázat. A környezeti hatások számszerűsítésének jellemző gyakorlata

Tételek	Jellemző gyakorlat
Szennyezőanyag-kibocsátások	számszerűsítik
Környezetminőségi vagy koncentrációs értékek	számszerűsítik
A vállalat működésének helyi egészségügyi hatásai	szóródik
A vállalat működésének helyi ökológiai hatásai	szóródik
A vállalat működésének regionális hatásai	szóródik
A vállalat működésének globális hatásai	számszerűsítik vagy nincs ilyen hatás
A termékek életciklus-elemzése	lehetséges, de nem számszerűsítik

A válaszok azt mutatják, hogy a szennyezőanyag-kibocsátásokat és koncentrációs értékeket mindegyik vállalat számszerűsíti. Az egészségügyi hatásokat négy vállalat számszerűsíti vagy tartja azt fontosnak, öt vállalat a hatás hiányát jelzi vagy nem tartja fontosnak a számszerűsítést. Az utóbbi eredményeket magyarázza, hogy a vállalatok egy része zárt

¹¹ A megkérdezetteknek hatféle hatást kellett a következő kategóriák valamelyikébe sorolni: 1. jelenleg is számszerűsítésre kerülnek, 2. lehetséges, de még nem számolják, 3. jelenleg nem lehetséges, de fontos lenne, 4. jelenleg nem lehetséges, de nem is fontos, 5. ilyen hatása nincs a vállalatnak, 6. egyéb, éspedig.

technológiával dolgozik (Temic, Opel), illetve van olyan vállalat, amelynek közvetlen közelében nincs lakott település (Temic). A globális hatásoknál leginkább a globális felmelegedésre és az ózonlyuk problémára asszociálnak, s ha nincs ezeket okozó gáz kibocsátásuk, akkor úgy tekintik, mintha nem lenne hatás.

Üdvözlendő viszont, hogy a termékek életciklus-elemzését már lehetségesnek tartják.

Érdeemes megnézni, hogy a fenti számszerűsített hatások közül mit tesznek közzé a jelentésekben. Amint a korábbi elemzések során láttuk, koncentrációs értékeket – annak ellenére, hogy számszerűsítésüket jelezték – még nem jelentetnek meg. Erre vonatkozóan a következő kérdések is adalékokkal szolgálhatnak.

Külön kérdés vonatkozott arra, mi alapján követik nyomon a vállalatnál az anyag- és energiaáramokat¹² (lásd 3.11. táblázat).

3.11. táblázat. Az anyag- és energiaáramok nyomon követése a magyar jelentéskészítő vállalatoknál

Az alkalmazott módszerek	Jellemző gyakorlat
Számviteli adatok	alkalmazzák
Laboreredmények	a vállalatok felénél alkalmazzák
Szakértői becslések	egy-két vállalat alkalmazza
Számítógépes modell	nem jellemző

A jelentéskészítő vállalatok leginkább számviteli adatokat használnak az anyag- és energiaáramok becslésénél. Ez arra enged következtetni, hogy nem ismerik pontosan a hatásokat, ugyanis nem mindegyik vállalat végez méréseket vagy becsüli meg a hatásokat. Környezetvédelmi vezetők azt jelezték, hogy a telephely közelében lévő települések környezetminőségi adatai részben vagy egyáltalán nem ismertek számukra, illetve nem ismernek olyan módszereket, amelyekkel a hozzájárulás számszerűsíthető lenne. Ezek alapján **valószínűsíthető, hogy bár beszámoltak a környezetminőségi és a koncentrációs értékek megadásáról, valójában csak részben és a hatások szűk körét tekintve tudják azokat számszerűsíteni.** A kerekasztal vita is azt mutatta, hogy ez egy problémás terület mind módszertani szempontból, mind a szükséges technikai felszereltség hiánya miatt.

Környezeti menedzsment mutatószámok

Külön kérdés vonatkozott arra, hogy a kitöltő tud-e példát mondani olyan mutatószámra, mellyel jellemezni lehetne a vállalat (telephely) környezeti menedzsmentjét. A válaszokból kiolvasható, hogy ezt a területet a vállalatok felének még fejleszteni szükséges, ugyanis többen nem tudtak ilyen mutatószámot megadni vagy keverték a környezeti teljesítményre vonatkozó mutatókat a menedzsmentet értékelő mutatószámokkal. A kerekasztal fórum előadásában is elhangzott a menedzsment mutatószámok kialakításának lehetősége, és a vállalati csoport hajlandóságot mutatott arra, hogy ilyeneket megjelentessen.

Pénzügyi mutatószámok

A vállalati környezetvédelemre vonatkozó pénzügyi mutatószámokra több kérdés is vonatkozott. A válaszokat a következő táblázat összesíti:

¹² A válaszadók a következő kategóriákat (többet is) jelölhették be: számviteli adatok, laboreredmények, szakértői becslések, nem követik nyomon.

3.12. táblázat. A környezetvédelem pénzügyi vetületeinek követése a magyar jelentéskészítő vállalatoknál

A számszerűsítés módja	Jellemző gyakorlat
Pénzügyi kimutatás a környezeti költségek és hasznok elkülönítésével	a vállalatok felénél alkalmazzák
Környezetvédelmi intézkedések általi megtakarítások	a vállalatok többsége nem számolja
Környezetvédelmi beruházások megtérülései	a vállalatok többsége számolja

A válaszok alapján azt mondhatjuk, hogy a vállalatok egy része számszerűsít már ilyen tételeket. A fentieket kiegészíti a 3.13. táblázat, amely azt vizsgálja, hogy meghatározott költségkategóriákat megjelentetnek-e a vállalatok¹³.

3.13. táblázat. Környezetvédelmi pénzügyi tételek számszerűsítése a magyar jelentéskészítő vállalatoknál

Tételek	A számszerűsítés jellemzői
Környezetvédelmi beruházások	számszerűsítik vagy megadhatónak tartják
Környezetvédelmi K+F	ahol felmerül, ott számszerűsítik vagy problémásnak tartják a számolását
Fizetett adók, díjak, bírságok	számszerűsítik
Környezetvédelmi károk elhárításának költségei	ahol felmerül, ott számszerűsítik
Fizetett kártérítés, kompenzáció	ahol felmerül, ott számszerűsítik
Környezetvédelmi működési költségek	számszerűsítik vagy megadhatónak tartják
Környezetvédelmi célú támogatások	ahol felmerül, ott számszerűsítik vagy megadhatónak tartják
Környezeti kockázatok kezelésére fordított összegek	ahol felmerül, ott számszerűsítik vagy megadhatónak tartják

A táblázatból látható, hogy viszonylag sok költségtétel kerül számszerűsítésre és több esetben elképzelhetőnek tartják a vállalatok a mutatószámképzést. Érdekes, hogy problémásnak egyedül a K+F-et tartották, holott azt gondolnánk, másik két kategória, a beruházások, illetve a működési költségek környezetvédelemhez kapcsolódó részeinek meghatározása jelent inkább nehézséget. A kerekasztal vitán a vállalatok kiemelték, hogy problémás a környezetvédelmi és nem környezetvédelmi költségtételek szétválasztása (pl. beruházásoknál), illetve nehéz annak megállapítása, hogy a költségek hogyan vehetők össze a környezeti teljesítménnyel. Annak, hogy a lehetséges mutatószámképzéshez viszonyítva mégis kevés pénzügyi adatot közölnek, szintén több oka van; az adatok titkossága, illetve a negatív információk (pl. bírságok) közzétételéhez való felemás vállalati hozzáállás.

3.3 A célcsoportok információs igényének összevetése a vállalatok elképzeléseivel

Az érintett csoportok és a vállalat véleményét a környezeti jelentések tartalmára vonatkozóan a kérdőíves felmérés és a kerekasztal megbeszélés eredményei alapján vázoljuk fel.

¹³ 8 pénzügyi kategóriát kellett a következő 6 csoportba sorolni: számszerűsítik; megadható, de nem számolják; problémás a számolása; nem érdemes ilyen kategóriát képezni; nem merül fel; egyéb, és még.

A következő táblázat a résztvevők által kiemelt főbb pontokat mutatja be.

3.14. táblázat. A vállalat és az érintett csoportok által fontosnak tartott témakörök

<p>vállalat</p> <ul style="list-style-type: none"> • környezeti politika • cégbemutató • tevékenység közérthető formában • input, output • határérték-túllépések terve • intézkedési tervek • költségelemek

környezetvédelmi felügyelőség	önkormányzat	környezetvédő civil szervezetek
<ul style="list-style-type: none"> • hatások környezeti elemenként: határérték • hatósági kötelezések (megfelelés) • gyenge pontok, haváriák! • környezeti állapot, hatásterület, érintettek • összefoglaló értékelés, ökológia/gazdasági fenntarthatóság • teljes körű (minden telephely) • hitelesség (egyezés a hatósági bevallásokkal) • integrált megközelítés (összefüggések) • termék hatásai <p>speciális:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hulladék, (veszélyes, nem veszélyes) • zaj • ózonkárosító anyagok • zöld terület • szennyvíz-összetétel • monitoring • input/output (anyagforgalom ábra) • KIR felelősök • pénzügyi információ 	<ul style="list-style-type: none"> • településre gyakorolt káros hatások, havária helyzetek: teljes körűen: <ul style="list-style-type: none"> • kibocsátások: levegő, szennyvíz, zaj, stb. • talajszennyezés veszélyesség szerint, nem feltétlenül konkrétan megnevezve • hatóság - vállalat - önkormányzat közötti viszony • technológiai leírások, új technológiák ismertetése, anyagmérlegek • pénzügyi mutatók, költségek - önkormányzati környezetvédelmi programokhoz szükséges információk biztosítására • kiindulási állapot - célok - megvalósult intézkedések • biztonságtechnika, egészségügyi hatások • több önkormányzat területét érintő problémák megfelelő kezelése 	<p>Kis javítások: (cél: jobb környezeti jelentés)</p> <ul style="list-style-type: none"> • fajlagos szállítás/a termék szállítása • lakossági panaszok, igények • hulladékkezelés, szállítás konkrétan (kiknek és hova szállítják?) • környezet-egészségügyi hatások: mit okoz, bővebb információ • konkrét határérték, túllépés, számszerűsítés • szerkezeti folytonosság (követhető legyen a változás) • emblémahasználat <p>Újragondolás, fenntarthatóság</p> <ul style="list-style-type: none"> • termékélelciklus-szemlélet • társadalmi szerepvállalás • a reklámozás költségét és hatásait továbbgondolni, hogy mire ösztönöz

A **környezeti politika** megjelenítését a kerekasztal megbeszélésen csak a vállalat említette meg, az érintett csoportok a kérdőíves felmérésben jelezték ennek fontosságát.

A **vállalati tevékenységek bemutatására** szintén csak a vállalati képviselők hívták fel a figyelmet. Az érintett csoportok e kérdéskörnek a kérdőíves felmérésben is csak közepes fontosságot tulajdonítottak, pedig nem minden esetben ismerik kellő mértékben a vállalat tevékenységét ahhoz, hogy később a környezeti hatásokat is megítélhessék.

A táblázat mutatja, hogy a **termelés környezeti hatásait** a vállalat és az érintett csoportok is megemlítették, bár más-más hangsúllyal. Érdekes, hogy a vállalatok csak az input-output adatokat emelték ki, a hatáslánc többi elemeivel nem foglalkoztak. Az érintett csoportok közül az input-output adatokat és az állapotváltozásokat a felügyelőség és az önkormányzat tartotta fontosnak. Mindkét csoport tételesen megadta a kibocsátások listáját, és lényegesnek ítélte a teljes körű bemutatást. Esetükben érthető az érdeklődés, hiszen a feladatkörükhöz tartozik e hatások ismerete. Említésre kerültek a hatásláncok további elemei is, mint az egészségügyi és ökológiai hatások, ez előbbi az önkormányzatnál és a civil szervezeteknél, az utóbbi a felügyelőségi csoportban. Az önkormányzatnál az egészségügyi hatások iránti érdeklődés természetes, hiszen a településük környezeti állapotáért felelősek. Érdekes eredmény viszont, hogy a civil szervezetek nem említették meg az ökológiai hatásokat, a környezet-egészségügyi hatást viszont igen. Ennek egyik oka lehet, hogy a megjelent környezetvédő szervezetek közül csak egy foglalkozik természetvédelemmel. A válaszokból úgy tűnik, hogy a környezetvédelmi felügyelőségek viszont nyitottak az ökológiai értékek védelmére. Igaz, hogy természetvédelmi hatósági jogkörrel a nemzeti park igazgatóságok rendelkeznek, a környezeti hatásvizsgálati eljárásban azonban a felügyelőségek is találkoznak élővilágot érintő hatásokkal. Az ózonszennyező anyagok megjelenése a felügyelőségi csoportban valószínűleg azzal magyarázható, hogy felhasználásukról a felügyelőségek – a vállalati bevallások alapján – nyilvántartást vezetnek. Emellett a termékdíjköteles termékek között is szerepelnek az ózonszennyező anyagokat tartalmazó termékek (pl. hűtőgép), s a termékdíjak beszedése és elbírálása felügyelőségi hatáskör. Az önkormányzatok kiemelték a levegőben, vízben vagy talajban terjedő hatásokat. Kellő mélységben csak az illetékességi területükön lévő szennyező forrásokat ismerik, ezért fontos számukra, hogy a máshonnan származó szennyezésről is információhoz jussanak. Abban az esetben, ha az önkormányzat területét más településen működő vállalat szennyezése is érinti, akkor kezdeményezheti a bírság megosztását. Ez tehát anyagi ösztönzést is jelent ahhoz, hogy az önkormányzat információt szerezzen a terjedő szennyezésekről.

A **termékek környezeti hatásait** a felügyelőségek és a civil szervezetek emelték ki. A felügyelőségek a termékdíjas termékek elbírálása során gyakran találkoznak a problémával, ezért érdeklődésük érthető. A civil szervezetek pedig a kockázatok értékelésénél, a környezetbarát termékek vizsgálata során, a túlzott fogyasztás és a hulladékok problémájának tárgyalása kapcsán foglalkoznak e kérdéskörrel.

A felügyelőségek és a környezetvédő szervezetek egyaránt fontosnak tartották a **jogszabályok betartását**. E témakör iránti érdeklődés érthető mindkét csoportnál; a hatóság esetében ez jogköréből adódik, a civil szervezetek számára pedig ez egy minimális elvárás. A jogszabályi megfelelés ismertetését a vállalatok is megemlítették.

A **vállalat környezetvédelmi szervezetének** bemutatásánál a felügyelőségi csoport a felelősségi körök megjelenítését emelte ki. A civil szervezetek csak a kics csoportos megbeszélésen hangsúlyozták, hogy a vállalatok és a zöld csoportok szemlélete eltér egymástól; a vállalat sokszor a maximumnak tekinti a KIR kiépítését, a zöldek számára ez a minimális elvárások közt szerepel.

A **vállalati környezetvédelemmel kapcsolatos pénzügyeket** a vállalati, a felügyelőségi és az önkormányzati csoport is megemlítette. A pénzügyi információ tág fogalom, mert többféle

kategóriát foglalhat magába, a pénzügyi bírságtól kezdve, a beruházásokon át a működési költségeikig. A környezetvédelmi felügyelőségek képviselői feltehetően a bírságokra és a termékdíjakra gondoltak a pénzügyi információk címszó alatt, mert ezeknek a kivetésében érintettek. Az önkormányzatok a saját környezetvédelmi programjaik tervezésénél szeretnék tudni, milyen mértékben vállalja a vállalat a környezetszennyezés megelőzését és megszüntetését.

Érdekes eredmény, hogy **az érintettekkel való kapcsolattartást** a felügyelőségi csoport emelte ki egyedül, annak ellenére, hogy a vállalatokkal éppen nekik van a legszorosabb kapcsolatuk.

A vállalatok mellett az önkormányzatok tartották kiemelten fontosnak **a jövőbeli célok és intézkedések kitűzésének megjelenítését**. Ennek valószínűsíthető oka, hogy a kapott információkat fel tudnák használni az önkormányzati környezetvédelmi programokhoz. Az önkormányzati képviselők a kiscsoportos beszélgetés során többször kiemelték, hogy nincs kellő információjuk a vállalatokról, adatokhoz sokszor csak fizetség ellenében jutnak. Ez azt mutatja, hogy nem megfelelő az információáramlás a felügyelőség és az önkormányzat között, pedig a környezetvédelmi felügyelőségek hatásköreiről szóló rendelet hangsúlyozza, hogy a felügyelőségeknek segíteniük kell az önkormányzatokat környezetvédelemmel kapcsolatos feladataik ellátásában. Az önkormányzatok másik problémája, hogy csak a saját illetékességi területükön működő, illetve csak ott hatást kifejtő cégekről van információjuk, mert helyi ügyekben (vagyis az illetékességi területen belül) látják el a környezetvédelmi hatósági funkciót. Emiatt jelezték annak fontosságát, hogy a vállalatok számoljanak be a több önkormányzatot érintő problémákról is.

A **vállalati működés fenntarthatóságának** kérdése a felügyelőségi csoportban és a civil szervezeteknél is előkerült. A felügyelőség ez alatt azt értette, hogy összhangba kell hozni a gazdasági és az ökológiai fenntarthatóságot, és integrált szemléletben kell vizsgálni a működést. A civil szervezetek az ökológiai fenntarthatóság mellett (termékleletciklus-szemlélet, szállítás átgondolása, tevékenység természetének vizsgálata) egy szélesebb társadalmi szerepvállalást is elvárnak a vállalatától.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a vállalat viszonylag szűken húzta meg a környezeti jelentésben megjelenítendő információk körét, ezért mindenképpen hasznos volt, hogy az egyes csoportok kiemelték egyéb igényeiket is.

3.4 A célcsoportok értékelése a környezeti jelentésekről

Az előző elemzés kiegészítéseképpen megvizsgáljuk, milyen pozitív elemeket és milyen továbbfejlesztési lehetőségeket látnak az érintett csoportok a jelenlegi (számukra rendelkezésre bocsátott) jelentéseknél. Két információforrásunk van e kérdéskör tárgyalásához: az értékelőlap, illetve a kerekasztal fórum első plenáris vitájának eredménye.¹⁴ (lásd 3.15. táblázat).

¹⁴ A kérdőív visszaküldési aránya ugyan alacsony volt, ennek ellenére az észrevételek alapján közelebb juthatunk az értékeléshez.

3.15. táblázat. A magyar környezeti jelentések pozitív elemei és a továbbfejlesztés lehetőségei az érintett csoportok véleménye szerint

	Pozitív elemek	Továbbfejlesztésre javasolt elemek
kérdőív	<p>tartalmi elemek</p> <ul style="list-style-type: none"> • a vállalat, a technológia részletes bemutatása (Dreher, Budapesti Erőmű) • globális problémák ismertetése (Budapesti Erőmű, MOL) • <u>a KIR részletes bemutatása, felelősségi körök megnevezése</u> (Dreher, Temic) • nyílt napok, lakossági fórumok (Borsodchem) • panaszok kezelése (Temic) • <u>intézkedések határidők megadásával</u> (Temic, TVK) • pénzügyi mutatószámok közzététele (Borsodchem, TVK) • relatív mutatószámok alkalmazása (Borsodchem, Opel) • <u>havária és intézkedések bemutatása</u> (MOL) • több éves összehasonlítás (Dreher) • <u>kibocsátások és határértékek összevetése</u> (Borsodchem, Dreher) • technikai kifejezések magyarázata (Budapesti Erőmű) • válaszlap (MOL) • tanúsítás (MOL) <p>kivitelezés</p> <ul style="list-style-type: none"> • szép kiadvány (Borsodchem, Dreher, MOL, TVK) • logikus felépítés (Borsodchem, Dreher) • <u>közérthető</u> (Borsodchem, Chinoin, Dreher) • <u>szemléletes grafikonok</u> (Opel) 	<p>tartalmi elemek</p> <ul style="list-style-type: none"> • környezeti hatások részletes bemutatása (Budapesti Erőmű, MOL, TVK) • <u>a KIR részletes bemutatása, felelősségi körök megnevezése</u> (Borsodchem, Chinoin, Opel) • célok (Chinoin, Dreher) • <u>intézkedések határidők megadásával</u> (Budapesti Erőmű, Dreher,) • kapcsolattartás külső csoportokkal (Borsodchem, Dreher, Temic, TVK) • <u>rossz hírek</u> (Budapesti Erőmű, Chinoin) • termékek környezeti hatásai (MOL, Opel) • környezetbarát termékek (MOL) • <u>haváriaterv</u> (TVK) • <u>összevetés a határértékekkel</u> (Budapesti Erőmű, Chinoin, MOL, Temic, TVK) <p>kivitelezés</p> <ul style="list-style-type: none"> • igényesebb lehetne a kiadvány (Temic) • túl sok elméleti rész (Budapesti Erőmű) • <u>szemléletes grafikonok</u> (MOL, Temic)
kerekasztal beszélgetés	<p>tartalmi elemek</p> <ul style="list-style-type: none"> • vállalati környezeti politika megjelenítése • <u>KIR felelősségi köreinek bemutatása</u> • <u>határértékekhez viszonyítás</u> • számszerű információk közlése • folyamatok komplex kezelése <p>kivitelezés</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>a kommunikációt segítő közérthetőség</u> • optimális terjedelem <p>a jelentéskészítés folyamatával kapcsolatban</p> <ul style="list-style-type: none"> • jó, hogy megindult a folyamat • értékelendő a jelentés elkészítésébe fektetett munka 	<p>tartalmi elemek</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>KIR, mint működő rendszer bemutatása</u> • teljeskörű bemutatás és a kiemelések egyensúlya • <u>gyenge pontok kiemelése</u> <p>kivitelezés</p> <ul style="list-style-type: none"> • grafikai megjelenítés és a tartalom összhangja <p>a jelentéskészítés folyamatával kapcsolatban</p> <ul style="list-style-type: none"> • az érintett csoportok érdeklődése diverz, mindenkinek a megfelelő csatornát kellene megtalálni • a kritikus cégeknek kellene jelentést készítenie • önkéntes megállapodások alapjául szolgálhatna

dőlt betű: a pozitív elemek között és a továbbfejlesztésnél is megjelenő témák

aláhúzás: az értékelőlapon és a kerekasztal beszélgetésen is hangsúlyozott témák

Előfordulnak olyan szempontok, amelyek fontossága nem volt egyértelmű a korábbi elemzések során. Ilyen a környezeti politika, illetve a pénzügyek megjelenítése. A környezeti politika szerepeltetését a vitafórumnak ebben a részében pozitív elemként említették meg. A kiscsoportos megbeszéléseken nem került elő a kérdés, az előzetes kérdőívben pedig az

önkormányzat és a környezetvédő szervezetek is kiemelten fontosnak tartották. Valószínűsíthető, hogy azért jelent meg újra, mert a vállalatok szerepeltették a fontos témakörök között. **A környezeti pénzügyek közzététele még nem elvárás, de pozitívan értékeli azt, ha a vállalat mégis megjelenteti.**

A KIR-t és a felelősségi körök megnevezését a pozitív oldalon és a továbbfejlesztési lehetőségek oldalán is megemlítették mind az értékelőlapon, mind a kerekasztal vitán. Ez azt jelenti, hogy az érintett csoportokat erősen foglalkoztatja a kérdés.

Ugyanilyen fontos a kibocsátások határértékekkel való összehasonlítása, s a negatív hírek közlése, amely ezzel szoros kapcsolatban van. (Bár a negatív hírek tárháza gazdagabb: havária helyzetek, balesetek, felhalmozódott szennyezés, bírságfizetések, tervek nem teljesítése stb.) Az írásbeli értékelés során mind a pozitív, mind a negatív oldalon megjelent az intézkedések határidőkkel együtt történő megjelenítése, a pozitív elemek között pedig a közérthetőség szerepelt az értékelőlapon és a kerekasztal vitán is. A szemléltető grafikonok megjelenését az értékelőlapon megtaláljuk mind a pozitív, mind a továbbfejlesztésre váró témák között.

Az érintett csoportoknak kiküldött értékelőlapon több tartalmi elem megjelenését kellett értékelnünk a csatolt jelentéseknél. Az eredmények értelmezésének elősegítésére először előhívjuk annak az elemzésnek az eredményeit, amely a tartalmi elemek fontosságát vizsgálta az érintett csoportok körében.

3.16. táblázat. Az egyes témakörök fontossága az érintett csoportok szerint

Témakörök	felügyelőség		önkormányzat		civil szervezetek	
	Kérd.	Fórum	Kérd.	Fórum	Kérd.	Fórum
1. A vállalat bemutatása	F	N	F	SZ	F	N
2. A környezetvédelmi politika	F	N	NF	N	NF	N
3. A környezeti menedzsment, a KIR	F	SZ	F	N	F	SZ*
4. Környezeti hatások	NF	SZ	NF	SZ	NF	SZ
5. A hatósági előírások betartása	F	SZ	F	N	F	SZ
6. Környezetvédelmi célok és célállapotok, tervezett intézkedések	F	N	F	SZ	F	SZ*
7. Kapcsolattartás az érintett csoportokkal	F	SZ	N	N	F	N

Kérd: N: nem fontos, F: közepesen fontos NF: nagyon fontos

Fórum: N: nem szerepelt, SZ: szerepelt

* kics csoportban hangzott el

sötétszürke: minden csoport által egyértelműen fontos témakör, világos szürke: egy-egy csoport által egyértelműen fontosnak tartott témakör

A legnagyobb jelentőséggel a környezeti hatások bírnak mindegyik csoport számára (sötétszürkével jelezve). A kérdőívben a környezeti politika közlését az önkormányzat és a civil szervezetek is kiemelten kezelték, de a kerekasztal vitán ezt a témát nem említették. A táblázat azt is megmutatja, hogy vannak olyan témakörök, amelyek fontosságát a kerekasztal fórumon megerősítették, ezért ezek megjelenésére is érdemes odafigyelni (világos szürkével jelezve). A témakörök fontosságát súlyként használhatjuk a jelentések értékelésénél.

A következő tábla a tényleges értékelést tartalmazza¹⁵. A környezetvédő szervezetek és a felügyelőségek értékelésében nem volt szignifikáns különbség, ezért a következő táblázatban

¹⁵ A jelentéskészítő vállalatok érdekcsoportjai - a kiküldött kérdőív alapján - a jelentésekben 7 tartalmi elem megjelenését osztályozták 5-ös skálán (1: egyáltalán nem megfelelő, 5: kiváló)

Az adatok könnyebb értelmezhetőségéhez - a korábbiakhoz hasonlóan - a megadott értékek átlagát képeztük és a kapott átlagértékeket három csoportba soroltuk: 3-as alatt: gyenge, 3-4,5 között: elfogadható, 4,5 fölött: kiemelkedő.

a két csoport értékelése együttesen szerepel. (Az önkormányzatok nem küldték vissza az értékelőlapokat.)

3.17. táblázat. Az érintett csoportok véleménye a magyar környezeti jelentésekben tárgyalt témakörökről

Vállalatok Tartalmi elemek	Borsod- chem 98	Bp-i Erőmű 98	Chinoi 98	Dreher 98	MOL 98	Opel H. 96-98	Temic H. 97	TVK 98
1. A vállalat bemutatása	E	K	E	K	E	K	E	E
2. A környezetvédelmi politika	E	E	E	K	E	E	E	K
3. A környezeti menedzsment, a KIR	E	GY	GY	K	E	E	E	K
4. Környezeti hatások	E	E	E	E	E	E	E	E
5. A hatósági előírások betartása	E	E	GY	E	E	E	E	E
6. Környezetvédelmi célok és célállapotok, tervezett intézkedések	E	E	E	E	E	E	E	E
7. Kapcsolattartás az érintett csoportokkal	E	GY	GY	E	K	GY	GY	GY

GY: az érintett csoportok által gyengének tartott tartalmi elemek

E: az érintett csoportok által elfogadhatónak tartott elemek

K: az érintett csoportok által kiemelkedőnek tartott tartalmi elemek

A táblázat szerint az érintett csoportok általában közepesnél jobbra értékelték a jelentéseket a legtöbb tartalmi elem tekintetében; kivételt képez a környezeti menedzsment bemutatása (Budapesti Erőmű ('98) és Chinoi), illetve az érintett csoportokkal történő kapcsolattartás (a vállalatok nagy részénél).

A vállalat bemutatását tekintve az érintettek kiemelkedőnek tartották a Budapesti Erőmű ('98), a Dreher és az Opel jelentéseit. Ez a szempont – mint láttuk – különösen az önkormányzatok számára fontos. A Budapesti Erőmű 1998-as jelentésében három szinten – a többségi tulajdonos finn és japán vállalatok, a magyarországi vállalat és az erőművek szintjén – ismerteti a cég működését, történeti áttekintést is adva, illetve utalva a környezetbarát fejlesztésekre. (A pozitív véleményt a szöveges értékelésben is kiemelték.) A Dreher szintén történeti áttekintéssel kezd, majd részletesen bemutatja a gyár termékeit. Az Opel ismertetése a legrészletesebb, amely – mint már utaltunk rá – magában foglalja a termelési eljárás bemutatását is.

A környezetvédelmi politikát tekintve a Dreher és a TVK ('98)-t találták a legprogresszívabbnak, ezért e két politika főbb pontjait ismertetjük (lásd 3.18. táblázat).

3.18. táblázat. A Dreher és a TVK környezeti politikájának főbb elemei

Dreher	TVK ('98)
<ul style="list-style-type: none"> termékek és technológia fejlesztésénél környezetbarát megoldások alkalmazása alap- és segédanyagok kiválasztásánál és felhasználásánál szempont az ökológiailag veszélytelen anyagok alkalmazása gazdaságilag elérhető legmagasabb szintű technológia: folyamatos fejlesztés elsődleges természeti erőforrásokkal való takarékos bánásmód környezeti terhelés folyamatos figyelése, értékelése és javítása 	<ul style="list-style-type: none"> a még fennálló környezeti problémák felszámolása a környezetvédelem jogszabályi követelményeinek, szabványelőírások és hatósági kötelezések betartása a környezeti hatások folyamatos, tervszerű csökkentése biztonságtechnikai követelmények betartása környezetvédelmi szempontok figyelembevétele az új technológiák létesítésénél, meglévők fejlesztésénél, termékfejlesztésnél

Dreher	TVK ('98)
<ul style="list-style-type: none"> visszaváltható, környezetbarát csomagolás csomagolás során képződő hulladék környezetbarát hasznosítása egészséges és biztonságos környezet nyílt belső kommunikáció és folyamatos továbbképzés: tudatos, környezetkímélő és kockázatcsökkentő vállalati kultúra veszélyforrások csökkentése és a váratlan események megelőzése környezetvédelmi jogszabályok és előírások betartása 	<ul style="list-style-type: none"> munkatársak képzése és ösztönzése környezetvédelmi politika elfogadtatása és figyelembevétele a beszállítókkal és piaci partnerekkel

A *környezeti menedzsment* tárgyalásában már kiemelkedő és gyenge változatok egyaránt szerepelnek. Az érintett csoportok a Budapesti Erőmű ('98) és a Chinoin bemutatását találták gyengének. A Budapesti Erőmű első jelentésében a környezeti menedzsment általános tárgyalása szerepelt, ami azzal magyarázható, hogy most folyik az ISO 14001-es rendszer kiépítése. E hiányosságukat – ettől függetlenül – a második jelentésükben már korrigálták, részletes bemutatásra törekedve. A Chinoinnál szintén hiányzik ez a fejezet, valószínűleg azért, mert a jelentés kiadása idejében még csak terv szintjén létezett a vállalat környezetközpontú irányítási rendszerének kialakítása.

A *hatósági előírások betartása* az értékelők szerint a Chinoinnál nem kap elég hangsúlyt, kiemelkedő megoldásokat pedig nem találtak. A Chinoinnak voltak korábban konfliktussal járó szennyezési esetei (halpusztulást okozó szennyezőanyag-kibocsátás a Dunába), s a bizalom még nem állt helyre, ezért hiányolják a véleményezőket a határértékekhez való viszonyítást.

A *környezetvédelmi célok és célállapotok* fejezeteket az érintettek minden vállalatnál megfelelőnek ítélték. A szöveges értékelésben kiemelték a Temicet és a TVK-t, amiért részletes ütemezéssel együtt mutatták be környezetvédelmi céljaikat és a tervezett intézkedéseket.

Az *érintett csoportokkal való kapcsolattartást* a vállalatok legnagyobb részénél az érintettek sem tartották megfelelőnek. A Temic és az Opel esetében ez érthető, mert mint korábban már említettük, az EMAS rendelet előírásaiban nem szerepel ez a témakör. A Budapesti Erőmű újabb jelentésében ('99) már részletesebben kitér a kapcsolattartásra is. A MOL ('98) jelentését ebben a kategóriában a megkérdezettek kiemelkedően jelölték meg.

A két táblázat összevetésével azt mondhatjuk, hogy a **témakörök tekintetében az érintettek nagyjából elvárásaiknak megfelelő információkat kaptak**. A legfontosabbnak tartott környezeti hatások tekintetében az összes jelentést elfogadhatónak minősítették. A – **viszonylag fontosnak tartott** – **KIR-nél és jogszabályi megfelelésnél voltak gyenge teljesítmények, de kis számban** (KIR: Budapesti Erőmű, Chinoin, hatósági megfelelés: Chinoin). **A vállalatoknak érdemes odafigyelni ezekre a hiányosságokra és korrigálni azokat a későbbi jelentésekben.** Az érintett csoportokkal való kapcsolat fenntartásának bemutatását az egyes csoportok eltérően ítélték meg, az önkormányzat nem tartotta fontosnak, a felügyelőség igen, a civil szervezetek pedig csak a kérdőívben nyilatkoztak erről. Mint láttuk, ennek a témának a tárgyalása sikerült a leggyengébben. Az önkormányzatok a hiányosságokat elnézik, de a másik két csoport megítélése miatt a következő kiadványokban ezt a témát is érdemes részletesebben tárgyalni.

További szempontok a jelentések megítéléséhez

Az értékelőlap további szempontokat is tartalmazott a jelentések megítéléséhez. Itt is először a szempontok fontosságát vizsgáljuk az érintettek számára, s ezután mutatjuk be az értékelés eredményeit. A szempontok súlyozásánál felhasználjuk a korábbi táblázatok eredményeit is.

3.19. táblázat. A jelentés összeállításánál figyelembe veendő szempontok fontossága az egyes érintett csoportok számára¹⁶

Jellemzők	Érintett csoportok	Felügyelőség	Önkormányzat	civil szervezet
összehasonlítható információk közlése		F	F	NF
közérthető nyelvezet, a technikai kifejezések mellőzése vagy alkalmazás esetén magyarázata		F	NF	F
a jelentés logikus szerkezeti felépítése		NF	NF	F
számszerűsített és nem számszerűsített információk egyensúlya		F	F	F
grafikonok, ábrák alkalmazása		F	F	F
rossz hírek közlése a jó hírek mellett		F	NF	NF

N: nem fontos, F: közepesen fontos, NF: nagyon fontos

A táblázat jól mutatja, hogy az érintettek minden szempontot legalább közepesen fontosnak ítélték. A jelentés logikus szerkezete és a rossz hírek közlése a jó hírek mellett két-két csoport számára is kiemelkedő jelentőséggel bírt. Az önkormányzatok a közérthető nyelvezetet is nagyon fontosnak jelölték, ami azt jelezheti, hogy nem ismertek számukra a vállalati környezeti menedzsment és a technológiák szakkifejezései.

A 3.20. táblázat az érintettek értékelését tartalmazza a jelentésekről.

3.20. táblázat. Az érintett csoportok értékelése a jelentésekről a megjelenítés szempontjai szerint¹⁷

Vállalatok	Bor-sod-chem '98	Bp-i Erő-mű '98	Chino-in '98	Dre-her '98	MOL '98	Opel H. '96-98	Temic H. '97	TVK '98
Jellemzők								
Összehasonlítható információk közlése	E	E	E	E	E	E	E	E
Közérthető nyelvezet, a technikai kifejezések mellőzése vagy alkalmazás esetén magyarázata	E	GY	E	K	K	K	E	K
A jelentés logikus szerkezeti felépítése	E	E	E	E	E	E	E	E
Számszerűsített és nem számszerűsített információk egyensúlya	E	E	E	E	E	E	E	E
Grafikonok, ábrák alkalmazása	E	E	E	E	E	K	E	E
Rossz hírek közlése a jó hírek mellett	GY	E	GY	E	E	GY	GY	E

GY: gyenge, E: elfogadható K: kiemelkedő

A táblázat jól szemlélteti, hogy a jelentéseket közepesnél jobbnak minősítették a legtöbb szempont szerint, kivételt csak a rossz hírek közlése jelent, amely több vállalatnál is gyenge értékelést kapott. Érdekes, hogy a Budapesti Erőmű Rt. jelentését túl technikainak találták, pedig csatolt szójegyzetet. Ugyanezen szempont szerint viszont négy vállalatát kiemelkedőnek

¹⁶ A szempontokat itt is 1-5-ös skálán kellett fontosság szerint értékelniük. Askálatranszformációt a korábbiakhoz hasonlóan végeztük el.

¹⁷ Az 1-5-ös skálán mért értékek átlagát a témaköröknél bemutatott módon számítottuk át 3-as skálára. A civil szervezetek és az önkormányzatok megítélésében itt sem volt különbség, ezért az eredmények együtt jelennek meg.

minősítették, ami az értékelők elismerését jelzi azért, hogy a vállalatok odafigyeltek a nem szakmai közönség igényeire is.

A két táblázat összevetése után azt mondhatjuk, hogy két szempont kivételével az érintettek minden jelentést megfelelőnek ítélték. **Mivel a jó és a rossz hírek egyensúlya kiemelkedő fontossággal bír mind az önkormányzatok, mind a környezetvédelmi szervezetek számára, ezért az itt mutatott gyenge teljesítmény szigorúbb elbírálás alá esik, és mindenképpen javításra szorul.** Mint már korábban jeleztük, a kerekasztal fórumon is vita volt ebben a témában. A közérthető nyelvezetet az önkormányzat különösen fontosnak tartotta, ezért a Budapesti Erőmű gyengébb teljesítménye erősebben érvényesül. Ugyanakkor a Dreher, a MOL, a Temic és a TVK odafigyelését külön díjazza ez a csoport. (A jelentéseket az önkormányzatok ugyan nem értékelték, de a tapasztalatok alapján valószínűleg hasonló lett volna az eredmény.)

3.5 A környezeti jelentésekkel kapcsolatos kommunikáció elősegítése a szakmai kerekasztal vitával

A környezeti jelentés kiadása már önmagában is pozitívan értékelhető, hiszen a vállalat ezzel nyit a nyilvánosság és a társadalmi csoportok irányába. A jelentéseknek azonban sokkal nagyobb hatása lehet mind a vállalati működésre, mind a vállalat és az érintett csoportok kapcsolatára, ha a kommunikáció eszközévé válik. A vállalat ugyan ezzel utat enged a kritikának, de a visszajelzések és a vélemények ütköztetésével saját céljai is tisztázódhatnak; a pozitív visszajelzések megerősítik abban, hogy érdemes volt a jelentéskészítésbe munkát fektetnie, a kritikák pedig tökéletesítésre ösztönözhetik. A következőkben a szakmai kerekasztal vita azon eredményeit foglaljuk össze, amelyek a környezeti jelentésekkel kapcsolatos kommunikáció fejlődésére utalnak.

3.5.1 Az érintett csoportok érdeklődésének felkeltése a környezeti jelentések téma iránt

Az előzetes felmérések azt mutatták, hogy általában nem az érintett csoportok nyomására készültek a jelentések, hanem kiadásuk leggyakrabban a környezetközpontú irányítási rendszer bevezetésével járt együtt, illetve külföldi példák adták az ötletet. Érdemes tehát megnézni, milyen volt az érdeklődés a téma iránt az érintett csoportok részéről, és ez változott-e a kerekasztal beszélgetés hatására.

Az érintett csoportok érdeklődését azzal mérjük, hogy felismerték-e a kerekasztal beszélgetés lehetőségeit, eljöttek-e a fórumra, mennyire voltak felkészültek, illetve milyen volt az aktivitásuk a viták alatt.

Hatóságok

A hatóságok közül a vízügyi igazgatóság az egyetlen, amely nem érdeklődött a téma iránt és elzárkózott a kerekasztal vitán való részvételtől. A három meghívott környezetvédelmi felügyelőség ezzel szemben a kezdetektől fogva nagy érdeklődést mutatott, amit a kérdőívek kitöltésével, illetve a szakmai napon való aktív részvételükkel is megerősítettek.

Önkormányzatok

Az önkormányzatok közül a vidéki önkormányzatok érdeklődése alacsonynak volt mondható. Ezt jelzi, hogy már a kiküldött kérdőíveket is töredékesen küldték vissza, s a szakmai napon is csak a szentgotthárdi önkormányzat képviselője jelent meg. A budapesti önkormányzatok részéről nagyobb érdeklődés volt tapasztalható, bár a kérdőívek kitöltése csak többszöri

figyelmeztetésre történt meg. A szakmai napon is felemásnak értékelhető a részvételük, mert az első témakör tárgyalásánál aktívan és nyíltan folytatták a beszélgetést és szóltak hozzá a vitában, a nap további részében viszont már nem voltak jelen. Ennek okait többek között a környezetvédelem önkormányzatokon belüli „mostoha” helyzetével és a környezetvédelmi referensek/megbízottak nagy leterheltségével magyarázhatjuk (többen kérték a további tájékoztatást). A kerekasztal vitán elmondták, hogy több helyen hiányzik a csak erre a feladatra kijelölt megbízott, és az építészeti vagy városüzemeltetési osztály egyik munkatársa rész munkakörben foglalkozik környezetvédelmi kérdésekkel. Problémának látták azt is, hogy a gazdasági és a politikai érdekek nagyobb hangsúlyt kapnak az önkormányzat működésében, mint a környezetvédelmi szempontok. Véleményük szerint a rendezési terveknek a környezetvédelemmel foglalkozó része sem megfelelő. A felsorolás megerősíti, hogy bár az önkormányzatoknak számtalan, jogszabályból adódó környezetvédelmi feladatuk van, a témát nem kezelik kellő fontossággal.

Civil szervezetek

A meghívott civil szervezetek a vártak megfelelő számban jelentek meg a szakmai napon, mely mutatja érdeklődésüket. A kérdőíveket a többi csoporthoz (vállalat, hatóság) hasonló arányban töltötték ki, de a jelentéseket nem mindenki olvasta át. Ennek egyik oka, hogy többen első ránézésre marketing anyagnak tekintették a jelentést.

A vizsgálat azt mutatja tehát, hogy a környezetvédelmi felügyelőségek érdeklődtek leginkább a téma iránt, ezt követte a zöld szervezetek – bár felemás – érdeklődése, és végül következik az önkormányzat.

A szakmai nap résztvevőinek kiküldött kérdőívek első kérdése a kerekasztal beszélgetés által nyújtott új információkra vonatkozott, a következő két kérdés pedig azt tudakolta, miben változott meg a fórum hatására a megkérdezett véleménye (általában és a jelentésekkel kapcsolatban). A következő táblázat e három kérdést foglalja össze, kiemelve, hogy a résztvevők különböző csoportjai milyen tárgyi ismereteket szereztek.

3.21. táblázat. Az érintett csoportok ismereteinek bővülése saját bevallás alapján

Érintett csoport	Új ismeretek
Felügyelőség	<ul style="list-style-type: none"> • Hasznos volt, mert eddig keveset tudtam a vállalatok környezeti jelentéseiről. • Egzakthoz közelítő környezeti teljesítmény mutatószámok megismerése. • Új szempontok kiemelése, hangsúlyozása: hitelesség, komplex szemlélet, IPPC, BAT. • Egy-két részletkérdés tisztázódott számomra.
Civil szervezetek	<ul style="list-style-type: none"> • Hasznos volt, mert nem volt sok információ a vállalati jelentésekről. • Megtudtam, milyen új szempontokat kellene bevenni a környezeti jelentésekbe (másfajta mérőszámok). • Kiderült, hogy nem is olyan könnyű korrekt, összehasonlítható mérőszámokat kitalálni.

A táblázat azt mutatja, hogy mind a jelentésekről, mind a teljesítmény mérőszámairól bővültek az ismeretek, legalábbis a hatóságok és a civil szervezetek csoportjában.

A résztvevők hozzáállásának és a jelentésekkel kapcsolatos véleményének változását mutatja az utólagosan kiadott kérdőívben megjelenő néhány észrevétel (3.22. táblázat).

3.22. táblázat. A jelentésekről alkotott vélemények változása a kerekasztal beszélgetés hatására

Érintett csoport	Vélemények
Felügyelőség	<ul style="list-style-type: none"> • Már nem tartom kimondottan PR tevékenységnek a jelentéskészítést. Több jelentést látva, megismerve (részben) a vállalatok céljait a jelentésekkel, véleményem pozitívan változott. • Eddig inkább propaganda fogásnak tartottam a környezeti jelentéseket néhány kivétellel. A workshopot követően úgy látom, hogy a vállalatok környezetvédelemmel foglalkozó felelősei valós képet kívánnak cégükről felvázolni, ennek általunk hiányosságnak tartott elemei inkább a más oldalról történő szemlélés, valamint a közérthetőség, mint követelmény számlájára írhatók. • A készülés túl nehéz, miután nincs egységesen kiadott központi direktíva, esetleg jogszabály. • A jelentést készítő vállalatok törekvése elismerést érdemel. • Remélhetőleg ez a munka folytatódni fog, és egyre többen kapcsolódnak a folyamatba. • A jelentések nyomon követése hasznos, de túl sűrű lenne évről évre összehasonlítani.
Önkormányzat	<ul style="list-style-type: none"> • Nem változott a véleményem.
Civil szervezet	<ul style="list-style-type: none"> • Szükség van rá. Fejleszteni kellene azoknak, akik már kiadtak, és motiválni azokat, akik még nem. • Kiderült, hogy nem is olyan könnyű korrekt, összehasonlítható mérőszámokat kitalálni. • Nemcsak a nyomon követés fontos, hanem a szorgalmazás is. • Hasznos a jelentések figyelemmel kísérése, de nem mindenható. • A jelentés mutatja a vállalat környezeti tudatosságának (sajnos, néha rafinériájának) fejlődését, illetve a környezetével való kommunikáció hatását. Emellett a technológiai fejlesztésről is képet ad.

A táblázat alátámasztja, hogy a felügyelőségek esetében pozitívan változott a jelentésekről korábban élő kép. Néhányan marketing fogásnak tartották a jelentést; ezt a véleményüket azonban a kerekasztal beszélgetés után átgondolták. A civil szervezetek megítélése is javult, de a szkeptikus megjegyzések azt mutatják, hogy még nem teljes a jelentések elfogadása. Az önkormányzati csoport érdeklődése látszólag nem volt túl nagy, a kerekasztal beszélgetésen azonban hangsúlyozták, hogy a környezetvédelmi jelentések kapcsán lehetőséget látnak arra, hogy javuljon az információáramlás a környezetvédelmi felügyelőségek, a vállalatok és az önkormányzatok között. A jelentés – véleményük szerint – terepi bejárások alapját képezheti.

3.5.2 Az érintettek információs igényeinek kölcsönös megismerése és tisztázása

A kommunikáció egyik célja, hogy a vállalatok megismerjék az érintett csoportok információs igényeit, s így a nekik szánt jelentés tartalma fokozatosan közelítsen az elvárásokhoz. Elemzéseink mutatták, hogy a vállalatok nem mindig becsülik meg jól az igényeket, másrészt az igények nem mindig egyértelműek, harmadrészt a vállalat nem mindig képes arra, hogy ezeknek megfeleljen. A kommunikációnak nagy szerepe van abban, hogy ezeket a problémákat felszínre hozza és egyértelműbbé tegye a helyzetet.

A kerekasztal beszélgetés résztvevői pozitívan értékelték, hogy lehetőség nyílt egymás véleményének megismerésére (lásd 3.23. táblázat).

3.23. táblázat. Vélemények az egyes csoportok elképzeléseinek megismerésér ől

Érintett csoportok	Vélemények
Vállalatok	<ul style="list-style-type: none"> • Megtudtuk, hogy az egyes célcsoportok hogyan reagálnak, és mit értenek úgy, ahogy mi, és mit másképp. • Szélesebb látókör a jelentéskészítéshez. Érdekes volt a másik oldal (hatóság, önkormányzat, civil szervezetek) véleményének megismerése. • Módomban volt megismerni a témában érintett többi partner gondolkodásmódját, igényeit a jelentés tartalmára és az együttműködési szándékra, annak esetleges formájára vonatkozóan.
Felügyelőség	<ul style="list-style-type: none"> • Kiderültek a készítési nehézségek, amelyek a vélemények ütköztetésével javulni fognak. • A jelenlegi helyzetet jobban megismertem, a különböző érdekeket képviselő csoportok egy helyiségbe történő összehozását nagyon pozitívan értékelem. • Megtapasztalhattuk, miként állnak hozzá a nagyvállalatok a környezetvédelem kérdéséhez, mik lehetnek a találkozási pontok környezeti politikájuk és hatósági munkánk között.
Önkormányzat	<ul style="list-style-type: none"> • A vállalati törekvések megismerése. • A civil szervezetek hozzáállásának megismerése. • Együttműködés szükséges az önkormányzat, a hatóság és a vállalatok között.
Civil szervezetek	<ul style="list-style-type: none"> • Hasznos más szervezetek véleményét, hozzáállását, tapasztalatait látni.

3.5.3 A bizalom kialakítása a vállalat és érintett csoportjai között

A kommunikáció egyik fontos célja a bizalom megteremtése a vállalat és az érintett felek között. Azokkal a csoportokkal könnyebben kialakul, akikkel a vállalatok rendszeresen találkoznak. Azon csoportok esetében, ahol eddig nem sikerült a kapcsolatot létrehozni, több probléma fordulhat elő. A konfliktusok felszínre kerülése jótékony hatású lehet akkor, ha az érintettek ezt pozitívan értékelik, és nem zárkoznak el a további kommunikációtól, hanem annak új formáit keresik.

A kerekasztal vitán a résztvevőket homogén csoportokba soroltuk. Ennek a felosztásnak megvannak az előnyei és a hátrányai is. Alkalmat ad arra, hogy a közel azonos helyzetű és érintettségű csoportok maguk között tisztázzák a vállalathoz való viszonyulásukat, és emellett meghallgassák a többi csoport véleményét is. Az elkülönítés hátránya viszont, hogy erősíti a kiscsoportozást, és megtartja a távolságot. A plenáris vitákon ugyan lehetőség van az észrevételekre, de a nagyközönség előtt történő felszólalás előadás jellegű és szintén távolságtartó. Ha azonban ezt egy folyamat első lépésének tekintjük, akkor – minden problémájával együtt – pozitív lépésnek tarthatjuk a kezdeményezést.

A kerekasztal beszélgetés résztvevőit két csoportra lehet osztani. A felügyelőségek és az önkormányzatok nyíltan, objektíven és érzelemmentesen fejezték ki véleményüket, saját igényeikre helyezték a hangsúlyt. A vállalatok és a civil szervezetek között nem volt teljes a bizalom, s már az első plenáris vitán felszínre kerültek a nézeteltérések; az észrvekkel és higgadtan, objektíven történő felvezetések és reakciók többször érzelmi reagálásokra váltottak át.

A civil szervezetek egy része úgy gondolja, minden körülmények között az a feladata, hogy a vállalatot támadjon. Ez a – saját maguk számára meghatározott – pozíció gátolja a tényleges igények felszínre kerülését és megvitatását. **A másik oldalon a vállalati képviselők sem voltak a környezetvédő szervezetek támadására felkészülve, szintén pozíciót vettek**

fel, s védekeztek. **Az érzelmeken alapuló vita nem járt kellő eredménnyel.** A sértődés még akkor is megmaradt, amikor a plenáris vitán a jelentések pozitív vonásait sorolták fel a résztvevők, pedig ez megmutatta, hogy sokan értékelik a vállalatok erőfeszítéseit, és ezt a fórumot arra használják fel, hogy a vállalatokat megerősítsék abban, hogy jó, amit csinálnak. Az utókérdőívre adott válaszok azt mutatják, a résztvevők is érzékelték, hogy különbségek mutatkoznak az egyes csoportok hozzáállásában. Ezt illusztrálja a következő lista:

3.24. táblázat. Az érintett csoportok véleményei egymásról

Érintett csoportok	Vélemények
Vállalatok	<ul style="list-style-type: none"> • Megmutatkozott a hatósági és önkormányzati oldal együttműködési szándéka. • A zöld mozgalmak képviselői sokszor figyelmen kívül hagyják a gazdasági realitásokat, nem értékelik kellően a vállalatok környezetvédelmi törekvéseit.
Felügyelőségek	<ul style="list-style-type: none"> • A legszükségesebb a civil szervezetek és a hatóság közötti kapcsolatfelvétel, mert ma sajnos még elbeszélünk egymás mellett.
Civil szervezetek	<ul style="list-style-type: none"> • Pozitívabb volt a hatóság és az önkormányzat, mint gondoltam. • Nagyobb a vállalatok és a civil szervezetek közötti szakadék, mint gondoltam. • Az önkormányzatok passzívak.

A felügyelőségekről egyértelműen pozitívan nyilatkoztak, az önkormányzatok megítélésében már vannak eltérések.

Az utókérdőívre adott válaszok alapján is megállapítható, hogy **a résztvevők nem zárkoznak el a párbeszéd vagy többoldalú kommunikáció folytatásától** (lásd 3.25. táblázat).

A táblázat azt mutatja, hogy mindegyik csoport kész az együttműködésre és a saját csoportjaikon belül az információkat továbbadják majd. Eszerint a csoportok mindegyike elfogadja – a vegyes érzelmek ellenére – a kommunikáció szerepét és fontosságát.

3.25. táblázat. Az együttműködés lehetőségei

	Van-e további együttműködésre lehetőség? Kikkel és milyen témában?	Az itt tapasztaltakat át tudja-e adni másoknak? Kiknek?	Érdekes-e ilyen fórumokat szervezni? Milyen témában?
Vállalat	<ul style="list-style-type: none"> • mindegyik csoporttal, mindegyik témában • mindegyik fél nyitott volt a további együttműködésre • konstruktív zöldekkel • MTVSZ-szel közös projekt 	<ul style="list-style-type: none"> • iparágon belül más vállalatoknak • vállalaton belül felsővezetésnek • PR • szakmai fórumokon, konferenciákon, szaktanárságokban, érdekvédelmi körökben 	<ul style="list-style-type: none"> • falak lebontása a drasztikus zöldek és a vállalatok között • realitásérzék kialakítása a „túlbugzó” laikusokban. • teljesítményértékelés • ugyanilyet • információigények egységesítéséről, figyelembe véve az EMAS előírásokat
Felügyelőség	<ul style="list-style-type: none"> • egyetemi kutatócsoporttal, vállalati körrel • minden csoporttal készek vagyunk a 	<ul style="list-style-type: none"> • fiatal kollégáknak • kollégáknak, hogy serkentsük a készítést • jelentést nem készítő vállalatoknak 	<ul style="list-style-type: none"> • EU tapasztalatok • környezetvédelmi jogszabályokkal kapcsolatban • résztémákban:

	Van-e további együttműködésre lehetőség? Kikkel és milyen témában?	Az itt tapasztaltakat át tudja-e adni másoknak? Kiknek?	Érdeemes-e ilyen fórumokat szervezni? Milyen témában?
	<ul style="list-style-type: none"> párbeszédre, együttműködésre vállalatokkal egy-egy téma kapcsán civil szervezetekkel 	<ul style="list-style-type: none"> kollégáknak 	<ul style="list-style-type: none"> környezeti elemek ha a vállalatok igénylik
Önkormányzat	<ul style="list-style-type: none"> ugyanezekkel a csoportokkal 	<ul style="list-style-type: none"> kollégáknak 	
Civil szervezet	<ul style="list-style-type: none"> vállalatok-zöld szervezetek zöld szervezetek-önkormányzatok zöld szervezetek-hatóságok 	<ul style="list-style-type: none"> részben, tags csoportok felé civil zöld szervezeteknek 	<ul style="list-style-type: none"> kooperáció: zöldek és a vállalatok, önkormányzatok, hatóságok között a jelentéskészítés gyakorlati problémái a vállalatoknál információhoz jutás lehetőségei

A vállalati csoport visszajelzései azt mutatják, hogy ötleteket is kaptak arra vonatkozóan, milyen információkkal kell a jelentést kiegészíteni ahhoz, hogy az közelítsen a csoportok elvárásaihoz:

- Adatigényesek részére több információ.
- A nyilvánosság tájékoztatásának fontossága.
- A problémák bemutatása, lehetőleg a megoldás felvázolásával.
- Meg kell adni a visszajelzés lehetőségét.
- Bővebben be kell bemutatni a gyárat.
- Közérthetőség, korrektség és elfogadhatóság. Nem merülhet fel a jelentést olvasva, hogy nem őszinte a tartalma!

4. Összefoglalás, ajánlások

4.1 A magyar környezeti jelentésekre vonatkozó felmérések összefoglalása

A felmérések azt mutatták, hogy Magyarországon megindult a környezeti jelentések készítése, de ma még kevés, 20 alatti számú, jórészt külföldi többségi tulajdonosú közép- és nagyvállalat választja ezt a kommunikációs formát. Ennek ellenére érdemes a folyamatot figyelemmel kísérni, és ösztönözni mind a tartalmi fejlesztést, mind a kommunikációt. Ebben a részben a felmérések és a kerekasztal vita azon pontjait foglaljuk össze, amelyeket továbbgondolásra szánunk.

A környezeti jelentések kiadása már önmagában is mutatja, hogy a vállalat valamilyen szinten ismeri környezeti hatásait és intézkedéseket is foganatosít e hatások csökkentésére. A jelentések tartalmi elemzése megerősítette, hogy a magyar jelentések a nemzetközi minimális elvárásoknak megfelelnek, de a továbbfejlesztésnek van tere, mert a legkiemelkedőbb külföldi jelentésekben szereplő egyes témák még hiányoznak, mint pl.:

- hatásláncok végiggondolása (környezeti állapot, egészségügyi hatások, élővilágot érintő hatások),
- termékek életciklus-elemzése, termék gondnokság (csak utalás a környezeti politikában),

- fenntarthatósági témák: a vállalkozás jellegének átgondolása, helyi erőforrás felhasználás, gazdasági-társadalmi-környezeti témák együttes kezelése.

A kommunikáció előmozdíthatja a hiányzó témák megjelenítését, amennyiben azokat az érintettek fontosnak tartják. A párbeszéd segíthet abban is, hogy a vállalat a hiányzó információkat megszerezze (önkormányzattól: települési állapotinformációk, környezetvédő csoportoktól: helyi flóra-fauna állapota).

A kommunikáció egyik célja, hogy a vállalatok megismerjék az érintett csoportok információs igényeit, s így a nekik szánt jelentés tartalma fokozatosan közelítsen az elvárásokhoz. Elemzéseink mutatták, hogy a vállalatok nem mindig becsülik meg jól az igényeket, másrészt az igények nem mindig egyértelműek, harmadrészt a vállalat nem mindig képes arra, hogy ezeknek megfeleljen. A kommunikációnak nagy szerepe van abban, hogy ezeket a problémákat felszínre hozza és egyértelműbbé tegye a helyzetet.

A kerekasztal beszélgetés és a kérdőíves felmérés megmutatta, hogy lényeges eltérések lehetnek az egyes csoportok információs igényei között, s így nem mindegy, mely érintett csoportok számára készítik a jelentést.

Példák az egyes szereplők érdeklődésére:

- hatóságok: KIR, ózonkárosító anyagok, örökölt károk, intézkedések és azok hatásai,
- önkormányzatok: állapotváltozások, terjedő hatások, célok és tervezett intézkedések,
- civil szervezetek: termék és hulladék szállítása, társadalmi szerepvállalás, reklámozás hatásai.

A kerekasztal vita és a kérdőíves felmérés során bebizonyosodott, hogy az érintett csoportok a környezeti hatások szélesebb körét szeretnék látni, mint amelyek megjelenítésére a vállalatok gondoltak.

Például:

- terjedő hatások (önkormányzat),
- ökológiai hatások, hatásterület és érintettek megnevezése (hatóság),
- helyi erőforrások felhasználása (civil szervezet).

A kerekasztal beszélgetés rávilágított arra, hogy a vállalatoknak is vannak korlátai, amelyek jelenleg nem teszik lehetővé bizonyos információk közzétételét.

Példák:

- immissziók megjelenítése,
- környezetvédelmi költségek bemutatása esetén.

A jelentések készítését érdemes útmutatókkal, továbbképzésekkel ösztönözni, a kommunikációt pedig minél több kerekasztal beszélgetés szervezésével vagy akár egy-egy vállalat és érdekeltjeinek mediált vitájával segíteni.

4.2 Ajánlások

A Környezetvédelmi Minisztérium számára fontos kérdés, hogy kötelezővé kellene-e tenni a környezeti jelentések készítését vagy sem. A következő táblázat – a felmérés és a kerekasztal vita tapasztalatait is felhasználva – a szabályozás bevezetése mellett és ellen szóló érveket foglalja össze.

4.1. táblázat. A szabályozás bevezetése mellett és ellen szóló érvek

A szabályozás bevezetése mellett szóló érvek	A szabályozás bevezetése ellen szóló érvek
<ul style="list-style-type: none"> • A szabályozás bevezetésével a publikus információ minden fontos vállalati környezetvédelmi tevékenységről rendelkezésre áll. • Kötött tartalom esetén a vállalatnak minden lényeges hatásról be kell számolni (nem csak arról, amelyiket fontosnak tartja). • Amennyiben a számszerű információk körét és megjelenítését szabályozzák, a vállalatok környezeti teljesítménye a kívülállók számára is összehasonlíthatóvá válik. • Jelenleg az önkéntesen jelentést kiadó vállalatok száma viszonylag alacsony, a szabályozással a kör gyorsan bővíthet. • Az ellenőrzéssel a jelentések színvonala emelkedhet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Költséges az igényes kiadvány megjelentetése (1-2 M Ft). • Az Európai Unióhoz történő csatlakozással az EMAS-hoz kapcsolódó vállalatok mindenképpen kiadják a környezeti nyilatkozatot. • A legtöbb vállalat jelenleg nem rendelkezik megfelelő környezeti információs rendszerrel. • Nem ösztönöz innovatív megoldásokra sem a tartalom, sem a kommunikáció területén (csak a minimum teljesítésére). • Amennyiben a környezetvédelmi felügyelőségek ellenőrzik a tartalmat, ez nagy adminisztrációs terhet jelent számukra. • Amennyiben külső tanúsító cég hitelesíti az információt, ez magas költséget jelent a vállalat számára. • Jelenleg alacsony az igény az érintett csoportok részéről a vállalati információra, azt sokszor a vállalatnak kell felkelteni. • Megszűnhet az ösztönzés az érintett csoportok véleményének kikérésére és bevonására a jelentés összeállításának folyamatába.

A felsorolás mutatja, hogy kellő számú érv szól a bevezetés mellett és ellen is. A szabályozással ugyan nő a jelentést készítő vállalatok száma, de az önkéntesség megszűnése a kreatív ötleteket is eltüntetheti, és nem ösztönöz az újabb tartalmi elemek, grafikai megoldások és kommunikációs formák keresésére. Attól függően, hogy a szabályozott vagy az önkéntes forma mellett dönt a Környezetvédelmi Minisztérium, érdemes szempontokat megadni a szabályozás bevezetéséhez, illetve önkéntes forma esetén a jelentéskészítés ösztönzéséhez. A tanulmány zárásaként e két lehetőség továbbgondolásához adunk néhány szempontot.

a) A szabályozás bevezetése esetén figyelembe veendő szempontok:

- a jelentésre kötelezett vállalati kör lehatárolása (pl. a környezeti hatásvizsgálatra kötelezett tevékenységekre);
- a jelentések legfontosabb tartalmi elemeinek megadása;
- a kiadás gyakoriságának meghatározása;
- a számszerű információk körének (aggregált és relatív mutatószámok is) lehatárolása;
- a jelentés legfontosabb célcsoportjainak megadása (helyi lakosok, környezetvédő szervezetek, vevők, széles nyilvánosság);
- a jelentésben foglalt információk hitelesítésének biztosítása;
- a közérthetőség és az adathűség egyensúlyának megtalálása;
- a terjesztési csatornák kijelölése, a kommunikáció ösztönzése;
- az EMAS előírások figyelembevétele.

b) Az önkéntes forma esetén a minisztérium és a felügyelőségek lehetséges szerepe:

- útmutatók készíttetése vagy készítésének ösztönzése;
- a jelentéseket hitelesítő cégek akkreditációjának kidolgozása (a környezetközpontú irányítási rendszerek tanúsításához kapcsolódóan);
- a jelentések készítésének ösztönzése versenyeztetéssel (akár zöld szervezetek, tudományos intézmények, tanácsadó cégek bevonásával);
- önkéntes megállapodás kötése egyes iparágakkal (pl. vegyipar) a jelentések készítésére vonatkozóan;
- a felügyelőségek bevonása a jelentések terjesztésébe;
- a jelentések kommunikációjának elősegítése fórumok, megbeszélések szervezésével a vállalatok és az érintett csoportok részvételével;
- vállalati tréningek, továbbképzések ösztönzése a környezeti jelentés témájában;
- a környezetvédő szervezetek és az önkormányzatok képzésének ösztönzése a környezeti jelentések témájában.

Első esetben a minisztérium és a felügyelőségek feladata a hagyományos jogszabályalkotó és alkalmazó feladatkör, a második esetben már a közvetítő, koordináló és az ösztönző funkció dominál. Mindkét esetben javasoljuk a minisztérium aktív szerepvállalását a megindult folyamat továbbvitelében.

5. Felhasznált irodalom

- Boda, Zs. és Pataki, Gy. (1997): Versenyképesség és környezetügy, Zárótanulmány, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Vállalatgazdaságtan tanszék
- Boda, Zs. és Radácsi, L. (1997): Vállalati etika, BKE Vezetőképző Intézet, Budapest
- CEFIC (1999): Responsible Care - Health, Safety and Environmental reporting guidelines
- CERES, Coalition for the Environmentally Responsible Economies (1997): CERES Report Standard Form
- Csutora, M. (1998): Az alkalmazkodás környezetvédelmi stratégiája - a hiányzó láncszem a vállalati környezeti stratégiák értelmezéséhez, Doktori disszertáció, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem
- Csutora, M. (1999): Mérhető-e a vállalati környezetvédelmi teljesítmény?, Gazdaság-Vállalkozás, Vezetés, Műhelytanulmányok, 1999/1, pp. 68-80
- EC, DGXI. (1998): An assessment of the implementation status of Council Regulation (No 1836/93) Eco-management and Audit Scheme in the member states (AIMS-EMAS), Project No. 97/630/3040/DEB/E1 (Hillary, R., Gelber, M., Biondi, V.)
- EMAS módosított javaslat /98/0303 (COD)/, 1999. június 23, Brüsszel
- Future/ INEM: Environmental Reports (1998): Environmental Statements: Guidelines on Preparation and Dissemination,
- GEMI (1996): Environmental Reporting and Third Party Statements, Investor Responsibility Research Center for GEMI (Global Environmental Management Initiative): Washington, D.C.
- Global Reporting Initiative (GRI) (2000): Sustainability Reporting Guidelines
- Ince, D. (1997): Classification of Stakeholder-related Social and Environmental Disclosures (SSED) in Environmental Reports (Ers), Conference Proceedings, The 1997 Business Strategy and Environment Conference, Leeds, UK, pp. 139-213
- Kerekes S., Baranyi, Á., Csutora, M., Kovács, E., Nemcsicsné, Zsóka, Á., Zilahy, Gy. (2000): A hazai vállalatok környezeti teljesítményének értékelése, Zöld Belépő, EU csatlakozásunk környezeti szempontú vizsgálata, Magyarország az ezredfordulón, MTA kutatási program, 91. sz
- Kerekes S. és Kindler, J. (szerk) (1997): Vállalati környezetmenedzsment, Aula, Budapest
- Kerekes S. és Szilávik, J. (2001): A környezeti menedzsment közgazdasági eszközei, 3. átdolgozott kiadás, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Kovács E. (1999): Milyen információkat tartalmazzon a vállalatok éves környezeti jelentése?, Gazdaság, Vállalkozás, Vezetés, Műhelytanulmányok, 99/1, pp. 81-111
- Kovács E.(2000): A környezeti jelentések szerepe a vállalatok környezeti és társadalmi felelősségének előmozdításában, Ph.D értekezés, BKÁE, Budapest
- Kovács E., Flachner, Zs.: Útmutató a vállalati környezeti jelentések készítéséhez (2001), UNIDO/TTMK, Budapest

- KPMG (Wennberg, U.) (1997): International Survey of Environmental Reporting, 1996, KPMG Bohlins Environmental Advisors, Sweden and the International Institute for Industrial Environmental Economics, Lund University
- KPMG (1999): KPMG International Survey of Environmental Reporting, the Netherlands
- Lober, D. J. et al. (1997): The 100 Plus Corporate Environmental Report Study: a Survey of an Evolving Environmental Management Tool, Business Strategy and the Environment, Vol. 6. pp. 57-73
- Marsanich, A. (1998): Environmental Indicators in EMAS Environmental Statements, FEEM, Italy
- Pataki, Gy. és Radácsi, L. (1998): A magyar iparvállalatok környezeti orientációja, Zöld Belépő, EU csatlakozásunk környezeti szempontú vizsgálata, Magyarország az ezredfordulón, MTA kutatási program, 3.sz.
- Pataki, Gy.(1999): A vállalatok "zöldülése" mint tanulási folyamat, Kovász, III. évfolyam, 1-2. szám 1999. Tavasz - Nyár pp. 69-97.
- Pataki, Gy. és Tóth, G. (1999): Vállalati környezettudatosság, A GEMS-HU (Nemzetközi felmérés a környezettudatos vállalatirányítás helyzetéről Magyarországon) eredményeinek összefoglalója, KÖVET-INEM Hungária
- Pataki Gy. és Tóth G. (1999): Vállalati környezettudatosság, A GEMS-HU (Nemzetközi felmérés a környezettudatos vállalatirányítás helyzetéről Magyarországon) eredményeinek összefoglalója, KÖVET-INEM Hungária
- Pataki, Gy. (2001): Az öko-modernizáció és ellentmondásai - Magyarországi nagyvállalatok zöldülése az 1990-es években, Kovász, V. évfolyam, 1-2. szám Tavasz-Nyár, pp. 23-59
- Schaltegger, S. et al. (1996): Corporate Environmental Accounting, John Wiley and Sons, Chichester, UK
- UNEP (1996): Engaging Stakeholders, Volume 1: the benchmark survey, Volume 2.: the case studies:12 users respond to company environmental reporting, UNEP/Sustainability
- UNEP (1997): Engaging Stakeholders, The 1997 Benchmark Survey - The third international progress report on company environmental reporting, Sustainability/UNEP

6. Melléklet

A kérdőíves felmérésben részt vevő szervezetek köre

Vállalatok:

- Borsodchem Rt.
- Budapesti Erőmű Rt.
- Chinoi Rt.
- Dreher Sörgyárak Rt.
- Dunapack Rt.
- MOL Rt.
- NABI Rt.
- Opel Hungary Kft.
- Temic Hungary Kft.
- TVK Rt.

Környezetvédelmi hatóságok

- Közép-Duna-völgyi KÖFE
- Észak-Magyarországi KÖFE
- Nyugat-Dunántúli KÖFE
- Észak-Magyarországi Vízügyi Igazgatóság
- Környezetvédelmi Minisztérium

Önkormányzatok:

- IV. ker. Önkormányzat
- X. ker. Önkormányzat
- XI. ker. Önkormányzat
- XXI. ker. Önkormányzat
- Szentgotthárdi Önkormányzat
- Budapesti Önkormányzat
- Kazincbarcikai Önkormányzat

Környezetvédő szervezetek

- E-Misszió
- EMLA
- Életfa Egyesület
- Humusz
- KÖVET
- Levegő Munkacsoport
- Magyar Természetvédők Szövetsége
- Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért
- Ökoszolgálat
- Ökotárs Alapítvány

A kerekasztal megbeszélésen részt vevő szervezetek (2000. május, BKÁE)

Vállalatok:

- Borsodchem Rt.
- Budapesti Erőmű Rt.
- Chinoi Rt.
- Dreher Sörgyárak Rt.
- Dunapack Rt.
- NABI Rt.
- TVK Rt.

Környezetvédelmi hatóságok

- Közép-Duna-völgyi KÖFE
- Észak-Magyarországi KÖFE
- Nyugat-Dunántúli KÖFE
- Környezetvédelmi Minisztérium

Önkormányzatok:

- IV. ker. Önkormányzat
- X. ker. Önkormányzat
- XI. ker. Önkormányzat
- XXI. ker. Önkormányzat
- Szentgotthárdi Önkormányzat
- Budapesti Önkormányzat

Környezetvédő szervezetek

- E-Misszió
- EMLA
- Humusz
- KÖVET
- Levegő Munkacsoport
- Magyar Természetvédők Szövetsége
- Ökoszolgálat
- Ökotárs Alapítvány

A Szerző

Kovács Eszter Ph. D., közgazdász, a KöM Természetvédelmi Hivatalának munkatársa.

1121 Budapest, Költő u. 21.

Tel.: 395-2605/122

Fax: 200-8880

E-mail: kovi@mail2.ktm.hu